Actio in renunciatione Baccalaureorum Studij Theologi.

Duae quaestiones, 1 De filio Dei
2 de periurio ethnicorum.

Quaestiones 4, Lipsiae disputatae a futuris doctorib. Theol. ao 73.

1. Disputatio de terraemotu.

Oratio de argto & usu dialogorum Theol.

Oratio memoriae anniversariae Mauricij Electoris Saxoniae.

H.B.g.
557

De inuocatione
Discrimine V. et Noui T.
Sacrificijs Ecclae Christi
Ecclesia.

Sabinae, de
Bonis operibus
Fide
Poenitentia
Homine

Actio in renunciatione Baccalaureorum Studij Theologi.

Duae quaestiones, 1 De filio Dei
2 de periurio ethnicorum.

Quaestiones 4, Lipsiae disputatae a futuris doctorib. Theol. ao 73.

1. Disputatio de terraemotu.

Oratio de argto & usu dialogorum Theol.

Oratio memoriae anniversariae Mauricij Electoris Saxoniae.

H.B.g.
557

De inuocatione
Discrimine V. et Noui T.
Sacrificijs Ecclae Christi
Ecclesia.

Sabinae, de
Bonis operibus
Fide
Poenitentia
Homine

Pythagoras

Φείδεο τῆς ζωῆς, μὴ μιν καταθυμοβορήσῃς

parce tuæ vitæ, talem ne affectibus exedes.

Bella per ~~[illegible]~~ αἱμαθέος hæmatheos plusq̄ civilia campos.

Bibl. Jag.

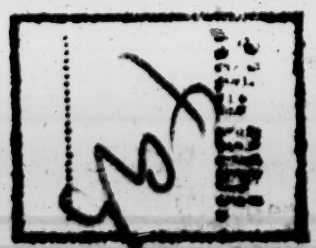

NARRATIO ACTIONIS SOLENNIS IN CONVENTV THEOLOGICO VNIVERSITATIS SCHOlasticæ Lipsicæ, cum consuetudine antiqua fierent Bacularij in studio Theologico: Expositis simul ijs, quæ tunc pronuntiata recitataq; fuerunt.

Bibliothek d. Ev. theolog. Landesseminars Leipzig

LIPSIÆ
EXPRIMEBAT IOHANNES RHAMBA

M. D. LXVIII.

MAGNIFICO VIRO NOBILITATE, ERVDITIONE, DIGNITATE & virtute Ampliſſimo D. Damiano à Sibottendorff, Illuſtriſs. Electoris Saxoniæ Conſiliario, & publici in Sacro Rom. imperio ærarij præfecto, Domino & Patrono ſuo ſumma obſeruantia & fide colendo,

S. D.

DVAE ſunt, cum in cæteris diſciplinis, tum maximè in litterarum ſtudijs, peſtes præcipuæ, Ignauia & Arrogantia. Vtraq; enim multiplicis inſcitię, abſurdarum opinionum, & pernicioſorum errorum mater & nutrix, veritati quæ in omnibus artibus eſt propoſita, & ſummum atque vnicum huius miſerabilis vitæ præſidium, inimiciſsima eſt. Nam cum vera tam diuinæ quam humanæ ſapiẽtiæ ratio, quæ

latiſsimè multorum monumentis compræhenſa patet, in ampliſsima & verborum & rerum varietate conſiſtat: cognitio illorum non tantum ſummam in auſcultando diligentiam, atq; operam in legendo impenſiſsimè datam, ſed & aſsiduam in meditando intentionem, & creberrimum in tractando vſum videtur deſiderare.

Hæc enim niſi adhibeantur, veritas per ſe quidem in librorum voluminibus illuſtris & lucida, ceu nebularum tegumentis abſtruſa & inuoluta latebit, nec plus de ea cernetur, quàm de lucis meridianæ claritate percipitur ab ijs, qui oculis arctiſsimè clauſis, ſolis ſplendorem aſpicere conantur. Quam longiſsimè itaq; à cognoſcenda & eruenda doctrinarum veritate ignauiam abeſſe oportet, quæ non tantum ad obſcura & remota mentis perſpicacitati omnem prohibet aditum, Sed etiam adimit conſpectum eorum, quæ per ſe conſpicua ſunt, & luci ſplendidiſsimæ expoſita. Socraticum eſt: ὅτι Φύσις μαθηματικὴ ὀφείλει εἶναι δριμεῖα, μνήμων, καὶ φιλόπονος. Horum nihil ibi quicquam inuenire licebit, vbi inertiæ atque ſocordiæ relinquitur locus. Quæ enim acies ingenij, qui vigor memoriæ, quæ vires de-

res denicq laboribus perferendis idoneæ poterunt esse in homine pigriciæ & somnolentiæ squalore obsito ac ferme emortuo?

Cernis vt ignauum corrumpant ocia corpus,
Vt vicium capiant ni moueantur aquæ.

inquit Poëta, vel suo comprobans exemplo, mentis acumen socordia obtundi, & robur corporis ocio ac ignauia eneruari atq; frangi. Est igitur virulentissimum venenum litteris ignauia, quàm longissimè fugienda omnibus, quibus curæ est veritatis & litterarum amor. Sed multo est virus pestilentius arrogantia. Hæc enim stolidos & prorsus amentes reddit homines. τὸ γὰρ ἀλάζον ἀνόητόν τι καὶ πᾶς ὁ μὴ φρονῶν ἀλαζονείᾳ καὶ ψόγοις ἁλίσκεται.

Quid autem est amentia nisi cæcitas quædam mentis? τυφλόν τι τὸ ἀνόητον εἶναι μοι δοκεῖ, & vere, & grauiter pronunciat Menander inter Comœdos facilè princeps. Sed in eiusmodi mentis cæcitate quæ veri cogitatio suscipi, quæ cognitio comparari potest? Cum certa incertis, vera falsis confusa, nullam, qua seiungantur, diuersitatis formam habēt. Vt enim in tenebris albi & nigri, ita in mentis caligine veri & falsi discretio nulla est. Om-

nium igitur pernicioſiſsima eſt peſtis ἀλαζονεία, eoq; pernicioſior, quò latius eam graſſari experimur. Omnes enim natura cum ſimus noſtri amantes paucos videre eſt, qui ſi aliquam aliquarum artium noticiam ſibi compararunt humilius de ſe, ſuisq; rebus ſentire, alijs ſe ſubijcere, præceptorum iudicia reuerenter audire, & humanitatis beneuolentiam mutuamq; ſtudiorum communicationem tueri velint. Maximam partem inani quadam eruditionis perſuaſione cernes inflatam, quæ præ amore & admiratione ſui, ſupercilia attollere omnibus ſe anteponere, alios aſpernari, petulanter exagitare, de quacunq; re iudicium facere, ſua prædicare, aliorum dictis & factis obloquendo detrahere conſueuit. Quæq; etiam ſe in nullo vnquam precio futuram exiſtimat, ſi præceptorem agnoſceret ullum. Itaq; vel contemnendo, vel aduerſando, vel oppugnãdo ſperat ſe fidem facturam alijs, ſibi præceptoris opera nunquam opus fuiſſe. Ac qui ita affecti ſunt, non patiuntur ulla in re ſe admoneri, admonentibus ſtatim oſtendunt iram ſibi in naribus ſedere, illisq; multo acerbiores ſunt ac inimiciſsimis. Atq; cum arrogantiæ, de qua tam multa verba facimus,

mus, vitio (qua quidem mentione non unum quempiam præ cæteris perſtringendum duximus, ſed cum præceptoribus conqueri, & ſentire, quod non tantùm eorum verba, ſed & res ipſa nos doceat, eadem voluimus) coniuncta fere eſt dementia, & cum hac audacia. Οὐκ ἐστὶ γὰρ ἀνοίας οὐδὲν τολμηρότερον. Hac autem armati, nō verentur munerum publicorum vel functiones vel commoda ad ſe trahere, quæ adepti & autoritate, vel etiam poteſtate muneris publici inſtructi, ingentem ſæpe rerum communium ſtragem edere ſolent. Niſi enim omnia & diuina & humana ſuæ ſubiecta videant voluntati, quieſcere tales haud fere conſueuerunt, priuſquam omnes omnium conditionum ordines ſtatus & religionem turbent atq; confundant. Ac hoc cùm maximè agant, vt turbarum ſint autores, laudem tamen quietis, æquitatis & pietatis ſibi præ cæteris tribuunt, & tribui volunt.

In eiuſmodi autem malis, quæ proprios eſſe fœtus arrogantis animi nec negabit quiſquam nec in alicuius præcipuè ignominiam recitata exiſtimabit, quod eſſe poteſt veritatis ſtudium? Non minus ea dilaniata ab iſto perimitur ac cor-

pus Hippolyti à mõſtris Neptuni diſcerptum legitur. Non eſt igitur vlla horribilior peſtis litterarum quam ἀλαζονεία, quæ veritatem omnium artium ac doctrinarum finem, adeo miſere diſcerptam perdit funditus.

Sed vt malorum omnium aliqua, quibus vel leuentur, vel curentur, ſagacitas mentis humanæ repperit remedia: Ita & his peſtibus atrociſsimis, ſapientes & induſtrij viri qui cum rei litterariæ, tùm Eccleſijs & Rebuſpub optimè conſultum voluerunt, antidota quædam inuenerũt. Quæ quidem ſunt examina accurata, & honorum tituli in ſcholis eo conſilio inſtituta, vt ſomnolentia & ignauia diſcentibus excuteretur, & ſimul vana alicuius ſcientiæ perſuaſio detraheretur. Examina enim diſcendi diligentiam & curam augent, & animos ad cognoſcẽ la ea, quæ traduntur alacriores reddunt, quod cuique bona indole prædito metum afferat pudor, ne quid ignorare videatur eorum quæ ſcire debebat. Nec tantum ſunt quaſi ſtimuli vigilantiæ, ſed etiam cotis loco ingenio, quod acuunt ſedula in rem præſentem intentione, & eorum, quæ percepta ſunt, conſiderandi & recordandi ſolicitudine. Inprimis autem cenſura, quæ agitur

agitur de ſtudijs multum facit ad eximẽdam falſiſsimam ſingularis eruditionis opinionem. Submittentes enim ſe examini ſtatim tenuitatem ſuam ſentiunt, errata agnoſcũt,& placidis aliorum monitis ad eam animi moderationem ducuntur, vt ſe,ſuaq; redargui ac emendari non moleſtè ferant.

Sed cum forſitan alij præpoſtero pudore, alij libertatis amore adducti, examina minus ſubirent, ad ea, viſum fuit ſapientiſsimæ vetuſtati certis & præclaris quibuſdam honorum titulis ac gradibus plurimos allicere atq; inuitare. Qui quidem,etſi ab indoctis & faſtidioſis deriſui & ludibrio habentur,apud eruditos tamen, & ſanos omnibus temporibus in magna fuerunt æſtimatione, qui intelligebant examina ac dignitatum gradus & Eccleſiæ & Reipub. utiles eſſe ac neceſſarios. Quare & ſumma diligentia ac fide retinentur à Doctiſsimis & Clariſsimis viris, qui ad ſtudiorum gubernacula ſedent,& curam ſcholaſticarum congregationum ſuſtinent. Hi ne deeſſe videantur laboris & induſtriæ præmia, virtutisq; ac pietatis ornamenta, illuſtri quadam atq; ſolenni renunciatione declarare ſcholaſticarum vniuerſitatum inſtitu-

to, ſolere publice teſtimonia de ijs quorum ingenia, mores & eruditionem ſatis habent explorata. Quæ quidem cùm ſemper cõiuncta ſint, cum aliqua doctrinæ parte publicè recitatæ, precium eſt operę, illa in lucem edita cum multis communicari, cum vt fides & ſolicitudo præceptorum, ſatis ante perſpecta, magis commẽdetur, tum vt in alijs ſtudium diligentiæ excitatæ augeatur, & laborum tolerantia exemplo confirmetur.

Quo quidem conſilio, cum de præceptorum ſententia, & ea viderentur publicanda, quæ nuper propoſita ac recitata ſunt in celeberrima Academia Lipſenſi, cum à Reuerendo & Sanctiſsimo Theologorum collegio primus in eius profeſſione gradus decerneretur mihi, cum quatuor Doctiſsimis ac Humaniſsimis Viris artium Magiſtris, non dubitaui eius editionem, Magnifice & Nobiliſsime Vir, compellando Amplitudinem tuam ornare, ac ſub illius nomine in publicum emittere: cum, quod ſumma perpetuæ beneuolentiæ ſtudia, atq; officia Amplitudinis tuæ in Inclytam illam Academiam, in cuius numero aliquando ea eſſe voluit, conſtent: tum quod me puerum in cœtu Symphoniaco Illuſtriſs. ac Fortiſs. Du-

tiſs. Ducis & Herois Saxoniæ Mauritij, feliciſsimæ memoriæ, ſingulari amore complexa, ſummis beneficijs vſq; in hunc diem ſit proſecuta, tum in gratia Illuſtriſs: ac Clementiſs: Domini & Electoris noſtri ponendo, tum quacunq; in re iuuando: Quorum omnium μνημόσυνον hoc qualecũq; ſtudioſum certe iliud, nec vt ſpero, Amplitud. tuæ ingratum, extare volui, cum ſignificatione animi promtiſsimi quibuſcunq; in rebus ei inſeruiendi. Dominus noſter IESVS CHRISTVS, in tranquillo Eccleſiæ & Reipub. ſtatu & auguſta Illuſtriſs: Electoris noſtri gubernatione Amplitud: tuam domumq; eius nobilem perpetuo ſaluam conſeruet & tueatur. E ludo Illuſtriſs. Portenſi VII. Idus Octobris, Anno

M. D. LXVII.

Amplitudinis tuæ

Obſeruantiſsimus

Baltaſar Sartorius
M.

ACTIO PRO-MOTIONIS.

Primum productis, publice huius rei gratia indicto conuentu, titulo Bacularij ornandis: Senior in collegio Theologico ita est locutus:

REuerende Vir, Spectabilis Domine facultatis Theologicæ Decane: Quod Apostolus Paulus Timotheo suo præcipit dicens: Quæ audisti à me per testes multos, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt alios docere: Id cum ad omnes quibus Ecclesiæ Christianæ administratio commissa est, pertineat: Iam diligentia nostra & labore (qui non inutiliter susceptus est in Domino) producuntur, qui ad veritatis cœlestis doctrinam certius cognoscendam & studiosius tractandam promoti publica autoritate, procedere debeant: Numero hi quinq; optimarum disciplinarum & artium, secundum statuta nostra, Magistri. Quibus operarij in vinea Domini (quæ est Ecclesia Iesu Christi) & Messe (cuius Deus æternus Dominus est) deinceps augeantur. Peto igitur abs tua dignitate, ut de his collegij Theologici iudicium, coram hoc honestissimo & ornatissimo consessu declarare, & de communi sententia locum ipsis decretum assignare, & honoris meriti titulum, renuntiatione solenni, attribuere velis:

Quod

Quod ad Ecclesiæ Iesu Christi incrementum pertineat, & per ipsorum religiosum ac pium studium ad communem vtilitatem harum regionum propagetur, ante omnia Laudi seruiens Dei æterni & celebrans gloriam Sanctissimi Nominis ipsius: Cuius vnius, solius, veri Dei: Patris Domini & saluatoris nostri Iesu Christi, vna cum hoc & sancto Spiritu, est regnum & potentia & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Ad hæc tunc fuit responsum hoc modo:

REuerende & Clarissime Vir, pietate, virtute & dignitate excellens: Tuæ dignitatis iustæ postulationi, libenter & studiose, sicut par est, sum obsecuturus: Vbi prius singuli (qui hodierno die mea renuntiatione honoribus augendi, & pro quibus verba abs tua dignitate facta sunt) iurati, more Maiorum, promiserint ea, quæ verbis cõceptis prælegentur, & deinde in hoc amplissimo conuentu ipsi quoq; auditi fuerint.

FORMA PROMISSIONIS.

EGo N. iuro me sacram verbi doctrinam pure & fideliter secuturum, & statuta facultatis pro viribus seruaturum, Decanumq; & maiores meos debita reuerentia prosequuturum esse. Sic me De-

me Deus adiuuet per Sacrosanctum Euangelium suum. Promitto insuper coram hac schola sancta fide, me gradum hunc in alia nulla Academia esse repetiturum.

NVnc igitur tu cuius locus primus est, venerande opt. artium Magister Laurenti Rulichie, tuum Pensum absoluito, & perfungitor munere mandato. Atq; ita deinceps cateri, suo quisque loco, & iam ipsi, id quod facere iussi fuerunt, abs se diligenter efficiendum.

DE INTERPRETATIONE SACRARVM LITERARVM, recitata à M. Laurentio Rulichio.

MAgnifici, Reuerendi, Eximij Viri, dignitate, pietate, doctrina, prudentia, & humanitate, præstantes, & uos studiosi adolescentes, qui ad cœtum hunc scholasticum ornandum, & pleniorem reddendum frequentes conuenistis, nõ tam nobis in publicum huc productis, quam inclytæ facultati studij Theologici Doctoribus studium & officium probatis uestrum, de quo ut polliceor mihi optima: ita uestro fauore adductus, tuendum atq; augendum id mihi esse existimo. Quare ea, qua decet & par est, à uobis uniuersis & singulis reuerentia peto, ut cum in hoc loco aliquid pronuntiare iubear, ab eo, quem obseruare & colere pietas ipsa iubet, & dignitas monet, me dicentem placidè audiatis, & persuasum habeatis, præstiturum me

ut &

ut & ordine & breuitate sermonis, molestiam audiendi uobis molliam atq; minuam.

Dicturus autem de interpretatione sacrarum literarum, recordor sententiæ Paulinæ in posteriore capite 3. scripta ad Timotheum filium carissimum, his uerbis: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in ipsa iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Præclara hac sententia Apostolus discipulum á se eruditum cõfirmare uult, ut non fluctuet, & circumferatur omni uento doctrinæ, sed memor eorum quæ á puero nouit & didicit, uitet inutiles disputationes, stultas quæstiones, & genealogias, neq; indulgendo cogitationibus profanis animum abducat á lectione scripturæ diuinitus reuelatæ, cuius studium & in superiore Epistola capit. 4. diligenter ipsi commendat, & præcipit ut attendat lectioni. Ad hanc autem quia opus est multiplici cognitione linguarum & artium sæpe fit ut imperiti harum, in perceptione natiuæ sententiæ lectionis scripturæ sacræ turpiter hallucinentur, & quod Prouerbio fertur á uero intellectu toto cœlo aberrent. Incidentes igitur in syrtes implicati hærent.

Quod periculum ut declinare & uitare discamus, exponam paucis qua ratione uerum & genuinum sensum scripturæ inquirendo assequi possimus. Eam autem cum non unam, sed triplicem esse reperiamus, distinctione seruata ordiar á prima, qua uti potissimum solent qui in scholis cœlestia dicta interpretantur. Vnde & hæc ratio scholasticum interpretandi genus dicitur:

dicitur: quando præcepta Grammatica in contextu lectionis, & in eo uis uerborum & ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων obseruatur, sublatis ijs, quæ scrupulo torquent, & explicatis quæ dubia & obscura sunt, uel per similitudines aptas rei, uel per χύματα & tropos, & ostenditur significatio uaria earundem uocum, quas intelligere docet collatio linguarum, eruditio multiplex, diligens authorum lectio, natura ipsa rei uerbis expressa, circumstantiæ & totius textus series. Exempla harum obseruationum referre, ut molestia non careret, ita mei nunc non est instituti.

Venio igitur ad secundum genus interpretationis sacrarum literarum quod περιεργατικὸν ac Ecclesiasticum, seu potius Propheticum uel Theologicum appellatur, cum ex significationibus uocum seu uerborum iuxta præcepta Dialectica & Rhetorica consideratis circumstantijs & personarum & rerum principia ac Hypotheses sumuntur, ex quibus oratio instituitur pro captu auditorum, & uerbis mutatis subinde sententia eadem repetitur, saluo manente sensu eiusdem. Vnde & παραφραστικὸς λόγος huiusmodi interpretatio nominatur, in quo certamen atq; æmulatio est circa eosdem sensus ut modo audacius breuiare, modo exornare permittatur, nunc effusos substinguere, nunc omissos supplere. In quo genere necessaria diligentia requiritur, cum scriptura non sit unius populi, aut temporis, aut regionis, sed propter admonitionem nostri, in quos termini ætatum inciderunt edita, teste Apostolo 1. Corinth. 10. Attendat igitur interpres quos habeat auditores, ut prudenter ad ædificationem

Ecclesiæ

Ecclesiæ IESV CHRISTI scripta in monumentis Prophetici & Apostolicis tractet atq; elaboret.

Tertium genus interpretandi literas sacras ex duobus præcedentibus oritur, & propterea mixtum dicitur, seu ut alij uolunt ἐλεγκτικὸν, quo utuntur docentes in comparatione locorum inter se contrariorum. Vnde alij σύγκρισιν uocant, quia collatis inter se contrarijs locis personarum & rerum auditori occasio datur crescendi in fide & bonis operibus. Vt autem hoc genus iucundissimum & usu cæteris præstantissimum est: ita absq; istis nec intelligi, nec dijudicari dextrè potest. Quare interpreti sacrorum librorum curæ sit, si, ut dici solet, oleum & operam perdere nõ uelit, ut locos scripturæ quam plurimos cognitos & memoriæ infixos habeat, quibus diuina oracula collatione mutua explicet. Hæc enim ratio ut difficilima: ita certissima est, cuius exempla addere tempus quod sequentibus παρασάταις uiris uenerabilibus ac eruditis ad dicendum præfinitum est, non patitur.

Itaq; reuerende uir Doctor & Decane communitatis studij Theologici, promotor, summa obseruantia colende, peto, ut pro tua authoritate de dictis à me iudicium feras, & in ijs, quæ desiderantur, pro tua eruditione emendes atq; corrigas. Erit hoc mihi maiorem in modum gratum.

ENARRATIO ARGVMENTI IN EPISTOLAM PAVLI AD ROMANOS. Recitata à M. Baltassare Sartorio, docente in illustris. ludo Portæ Duringicæ.

VT consuetudini, ac legibus scholasticis & à me satisfiat, Reuerenda atq; spectatißima dignitate, eruditione & pietate, Clariſsime D. Doctor, Decane & Præceptor obſeruande, hoc quicquid mihi imponitur muneris, ea qua poterit fieri breuitate uerborum, expediam, cum ut uoluntati ſpectatißimæ tuæ dignitatis morem geram, tum ut incredibilem celeberrimi huius Magnifici, ſpectatißimorum & clariſsimorum uirorum, & ſtudioſißimæ iuuentutis, conſeſſus, in me beneuolentiam tuear, multis ante comprobatam, nunc uero nouo quodam beneficio & auctam, et quam maxime confirmatam. Hanc enim tanti facio, quanti id quo nihil carius, nihilq; antiquius eſt faciendum. Eaq; uiciſsim quibuſcunq; ſtudijs, officijs, opera, fide, & obſeruantia poterit, a me perpetuo coletur. Atq; hunc animum cum habeam, quem uere habeo, non initio curioſe mihi reddendam eſſe rationem exiſtimo, cur hoſpes ac peregrinus me in hoc præclaro actu Reuerendis & Doctißimis uiris adiunxerim, quotidie & ſtudioſæ iuuentuti, & D. D. Præceptoribus ſuæ doctrinæ eruditionem probantibus. Quis enim mentis compos, in hac tanta & opinionum uarietate, & ingeniorum peruerſitate, omnia undiq; turbantium, nõ appeteret? ſe non tantum in ſtudijs ſuis confirmari, ſed & quam coniunctißimus eſſe, ac (ut Apoſtoli uerbis utar) κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ cum eiuſmodi collegio, cuius incuſtodiendo uerbi diuini puritatem, diligentia, in propagando cura, in confitendo perſeuerantia, in propugnando fides & conſtantia eſt ſumma. οὐ φρονῶ, ἀλλὰ ὑπερφρο-

πόρφυρον, quicunq; Præceptorum iudicia de se uel temere negligere, uel arroganter fastidire consueuit. Nam in omni disciplinarum genere uerissimum est id, quod dicitur:

πλὼ σοφίκμ σοφὸς ἰθώνει τέχνασ δ' ὁμότεχνος
οὐ χωρεῖ μεγάλω δ' ἰδ' αχλὼ ἀδ' ἰδ' ακτος ἀκόειν.

Sed his omissis mandata exequi properabimus. Dicendum est autem de Epistola Pauli ad Romanos, quæ Reuerendo & Clarissimo D. Præceptore Philippo, piæ memoriæ, teste, Methodus est eius doctrinæ, quæ Ecclesiæ est propria, principales materias accurate proponens, beneficia Mediatoris, discrimen Legis & Euangelij, discrimen iusticiæ fidei & operum, doctrinam de uera Ecclesia, & ueris cultibus. Hæc quidem, quibus nec grauius, nec utilius, nec magis necessarium est quicquam, cum in hoc libro comprehendātur summo uerborum splendore, & sententiarum grauitate enarrata, longe inferiorem me uiribus agnosco, quam ut pondera uerborum, & magnitudinem rerum in omnibus assequi, & luculenta oratione explicando ea illustrare queam. Quin & ipsum me deficeret tempus prius, quam percurrendo quamuis harum partium doctrinam breuissimè attingerem. Quare argumentum tantum seu scopum animis & oculis auditorum, qua fieri poterit, & breuitate, & perspicuitate, proponendum putauimus, ita tamen ut partes principales, quò doctrina explicatior, & series illustrior fiat, à nobis notentur. His enim rectè perceptis, quod remorari attentum lectorem possit, non erit. Qua de re & prudenter, & grauiter Clarissimus D. Præceptor,

Reuerendum & Ornatißimum uirum Doctorem Ionam Theologum monuit his uerſibus, quos ſubijcere libuit, ut ſtudioſa iuuentus autoritate tanti uiri mota, magis, ubi perſpectam haberet huius Epiſtolæ ſummam, & partium ſeriem, operam daret lectioni Pauli, quam longis Commentariorum enarrationibus diu inhæreret. Sic autem illi uerſus ſe habent:

Viſa obſcura prius multis oratio Pauli eſt,
Omnis ubi ſeries vnus aceruus erat.
Singula ſed poſtquam ſunt ordine membra retexta,
Diſpoſitæ clarum res modo lumen habent.
Commendatus erit tibi, IONA diſerte, libellus
Eſt breue, ſed magni grande laboris, opus.

Vt autem argumentum eius inueniatur, inquirendum eſt potißimum genus cauſſæ, ut á Rhetoribus dicitur, ad quod ſit referenda. Hoc enim inuento facilis & erit cognitio argumenti. Poteſt autem illa commodißimè includi generi Didaſcalico. Docet enim quæ & qualis ſit ueræ & ſalutaris ad Deum conuerſionis ratio, qua gratiam miſericordiæ diuinæ homo conſecutus, Dei dignatur amore, & iuſticia atq; uita ornatur ſempiterna. Hæc quidem ſumma ſapientia, prorſus ignota iudicio ſapientiæ humanæ, reconciliandi cum æterno Deo, & ex diuitijs inexhauſtæ eius bonitatis accipiendi uitam & ſalutem ſine fine duraturam, omnibus numeris abſoluta, traditur in hoc breuißimo libello, ea perſpicuitate, ut nihil obſcurum eſſe poßit, accuratè ordinem & phraſes conſideranti. Cum autem nemo ſit mentis ſuæ ſaltem compos, qui non gratiam Numinis diuini ſibi expetendam, ſalutemq; animi & corporis curandam ſtatuat, cuuis etiam monente nemine, obui-

ne, obuium est, quanto in precio & æstimatione hic libellus haberi, quanta cura & diligentia euolui debeat, ut assiduitate lectionis, meditationis, & tractationis omnium, familiarissimus reddatur. Optimus ergo quisq; hanc Epistolam Pauli non intermittet nocturna uersare manu, uersare diurna. Sed ut reuertamur ad id quod instituti est nostri. Explicat hæc Epistola salutarem ad Deum hominis conuersionem, docendo: Omnes peccasse, & destitui gloria Dei: Iustificari autem gratis per gratiam Dei, per redemptionem quæ est in CHRISTO IESV, quem proposuit Deus ἱλαστήριον per fidem in sanguine eius: Iustificatos uero præbere cultum rationalem Deo, uidelicet corpora sua, hostiam uiuam, sanctam & acceptam Deo, & transformari per renouationem mentis, ut probent, quæ sit uoluntas Dei, bona, accepta, & perfecta. Hæc est unica, certa, & immota uia conuertendi se ad Deum, extructa supra fundamentum omnium Prophetarum & Apostolorum, confirmata testimonijs diuinis, & comprobata euentu, recte agnoscenda, & constantissimè sequenda omnibus, quos sempiternæ salutis tangit cura, quæ uniuersos quidem maxime tangere debebat. Extra hanc uiam, aut inuia, aut deuia sunt omnia, quæcunq; suscipiuntur Deum adeundi itinera. Sit itaq; hæc semita uitæ dux omnibus notissima. Cum autem in ea uidere liceat, conuersionem ad Deum desiderare imprimis peccatorũ nostrorum, quibus pœnas & præsentes, & æternas meriti sumus, cognitionem, deinde certam fiduciam gratiæ diuinæ, per redemptionem, effuso sanguine IESV CHRISTI propi-

ciatoris factam, fide appræhendendæ, ac deniq; uitæ
nouitatem conformem uoluntati diuinæ: Manifestum
est recte doceri, tres esse conuersionis ad Deum, quam
usitatè & pœnitentiam uocant, partes. Oportet enim
in omni motu terminum esse á quo, ad quem, & postea
necessariò caussam á suo effectu distingui. Hæ autem
partes uulgò dicuntur, Contritio, Fides, & Noua o-
bœdientia. Iuxta illas commodissimè in partes distri-
bui potest, & hæc Diui Pauli Epistola, ita ut si cuiq;
rectè sua attribuantur capita, multum lucis eius acce-
dat lectioni. Ad primam igitur eius partem referan-
tur tria priora capita, in quibus peccati, iræ diuinæ,
& æternæ damnationis reum peragit, uniuersum ge-
nus hominum, distinctum in τὸ περιτομὴν seu Iudæos,
(γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος
ἅγιον,) & ἀκροβυστίαν, id est, Gentes, ἀπηλλοτρι-
ωμένους τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένους τῶν
διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντας,
καὶ ἀθέους ἐν κόσμῳ. Ac gentes quidem conuincit
peccatis & iræ Dei obnoxias esse, in primo capite,
sumptis argumentis ab uniuersali experientia, & á
pœnis. Iudæos autem in secundo per enumerationem
uariarum transgressionum legis. Vtrosq; autem in
unam quasi sentinam abijciens exæquat in tertio, au-
toritate sacrarum literarum omnibus detrahens fidu-
ciam meritorum, iusticiæ & dignitatis suæ, in con-
spectu iudicij diuini, ut obturetur omne os, & obno-
xius fiat totus mundus Deo: Et ex operibus legis non
iustificetur omnis caro. Omnes enim peccauerunt, &
destituuntur gloria Dei. Atq; hæc est illa prima pars
concionis

concionis pœnitentiæ, plena crebris obiectionibus, & 2
anticipationibus, usurpata in principio concionum
ab omnibus Prophetis, & ab ipso Filio Dei, non tan-
tum post assumtam carnem, sed longe ante, cum pri-
mos parentes accusaret de uiolatione mandati diuini,
& tristissima defectione à Deo, ad cuius imaginem
conditi, & à quo summis beneficijs ornati erant. Nos
quidem & hac Apostoli uoce omnibus temporibus ter-
reri oportere existimabimus: Reuelatur ira Dei de
cœlo, super omnem impietatem & iniusticiam homi-
num, detinentium Dei ueritatem in iniusticia, ut agno-
scentes cor nostrum ærumnosum & peruersum ad
Filium Dei confugere discamus. Nunquam enim pœ-
nitentiæ studium à religiosis abesse debet.

II. Consequens autem est, ut de altera conuersio- II
nis parte dicatur, quæ principalis est omnium, eripi-
ens ex doloribus conscientiæ, mortis & inferorum,
afferens uitam, & producens fructus pœnitentia di-
gnos, & Deo gratissimos. Ideoq; & plurima huius
Epistolæ capita sibi uendicat. Est autem Fides, quæ à
fine capitis tertij, usq; ad duodecimum pertractatur.
Nam in fine capitis tertij demonstratur à Paulo, quid 3
fieri debeat ab eo, qui conspectu suorum peccatorum,
& metu iræ & iudicij diuini dolere & excruciari in-
cepit. Hunc iubet appræhendere gratiam Dei, per ,,
redemtionem sanguine Filij Dei factam, & per uer-
bum nobis oblatam, fide, & hac fide niti sola & unica
Dei misericordia, non meritorum suorum fiducia, &
omnia quæcunq; sunt intra se prosternere, & à gra-
tuita solius Dei misericordia pendêre. Hæc docet A-

postolico spiritu, qui idem est & Prophetarum, dicens:
11 δικαιούμεθα δωρεὰν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον, διὰ τῆς πίστεως, ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι.
7 Vbi quidem complectitur eruditiss. caussas iustificationis hominis, ex quibus ratio facile á quouis iniri potest, cur tantum bonum tribuat fidei, cur hominem sola fide, sine operibus legis iustificari pronunciet, & fides præcipua pars conuersionis ad Deum constituatur. Sed rapimur tempore ad sequentia. Hanc igitur doctrinam de Fide iustificante, ne quis dubiam aut in-
4 solentem putet, confirmat in sequenti capite, quinque argumentis, uidelicet ab exemplo Abrahæ, ex ui uerbi IMPVTANDI, á definitione Iustificationis, ab ordine caussarum ac effectuum, Ac denique á certitudine promissionum. Hinc ut huius fidei dignitas
5. conspiciatur, in quinto plurimos eius effectus subijcit, & postea confutat omnia, quæ illam oppugnare uidebantur. Ex quibus primum est Legis Iusticia, ubi quidem non tantum legis usum docet, sed & caussam peccati, & gratiæ explicat & illustrat. Alterum est
6 Epicureus contemtus Dei, quem diluit sexto capite, exponendo caussas grauissimas pietatis in Deum & iusticiæ in homines, sumta similitudine á Baptismo, & á surculis. Tertium, reliquiæ peccatorum in carne
7 hærentes, quibus in septimo occurrit, demonstrando diuitias gratiæ in Christo Iesu longe exuberantes peccatum. Deniq; concutitur Fides uariarum calamitatum concursu & grauissimis persecutionum procellis. Quare longam congeriem iucundissimarum consolationum

tionum connectit in capite octauo. Hinc progreditur 8.
ad causſam efficientem Fidei, quæ non comparatur uiribus humanis, ſed efficitur à Spiritu ſancto per uerbum Dei operante, Fides ex auditu, Auditus autem per Verbum Dei, per quod & colligit ſibi Deus æternam Eccleſiam ex genere humano. Eo itaq; in loco docet, quæ illa ſit Eccleſia, qui in illa ſint electi, qui reprobi. Atq; ita in hac grauiſſima diſputatione poſtrema tria capita, quæ fidei ſunt, conſumuntur. Et nos 9. 10. 11.
itaq; promiſſionem gratiæ fide appræhendamus, certi nos per eam ſolam Deo reconciliari, & æternæ ſalutis hæredes effici. m Reſtat ultima Pœnitentiæ pars iii.
Noua obedientia, quæ & ipſa eſt fidei effectus. Eſt autem illa præbere cultum rationalem Deo, uidelicet, Corpus ſuum hoſtiam uiuam, ſanctam & gratam, quod eſt, cultum præſtare Deo ſpiritualem rectè eum agnoſcendo, firma aſſenſione eius doctrinam amplectendo, conformitate affectuum omniumq; membrorum officio uſticiæ illius inſeruiendo. Huius partis
doctrina traditur in duodecimo uſq; ad decimum ſex- 12. 13. 14. 15.
tum, quod ſalutationibus eſt deſtinatum. Obſeruat 16.
autem in diſtinctione præceptorum uſitatos uitæ ordines, Nam in duodecimo Ethica, in decimo tertio Politica, in decimo quarto & quinto Eccleſiaſtica, ſeu cæremonialia præcipit. Quæ quidem & nos ſi fide ſeruauerimus εὐαρέστους τῷ θεῷ καὶ δοκίμους τοῖς ἀνθρώποις, nos futuros omni remota dubitatione ſtatuamus. Atq; hæc περὶ ὑποθέσεως καὶ οἰκονομίας Epiſtolæ Pauli dicta ſatis ſint, quibus quidem ne uel tempore, uel beneuolentia huius ornatiſſimi audi-

torij abutamur, adijciemus Colophonis loco uersiculos pulcerrimos nobilißimi Poetæ noſtræ ætatis D. Stigelij pœnitentiæ concionem complectentes.

Diſcite iuſticiam atq; erroris linquite morem,
Præſentemq; humili mente timete Deum.
En venit cœlo mortis deſtructor & Orci
Supplice qui toties voce petitus adeſt.
Ille ſua veluti patiens qui cæditur agnus,
Deleuit veſtrum victima morte ſcelus.
Excipite hunc animis, & tota agnoſcite mente,
Et donum hoc firma dulce fouete fide.

Hæc quidem αὐτοχεδίως à me dicta ſi ſpectatiß. dignitatis D. Decanus copioſius explicarit, res fiet & mihi & celeberrimo huic auditorio omnium gratißima.

DE COELESTI OMNIVM THEOLOGORVM VOCATIONE, ET quibus ſignis aliquis deprehendat, ſe ad ſtudium ſacræ ſcripturæ diuinitus vocatum eſſe: Pronuntiata à Reuerendo V. bonarum artium M. Georgio Cobero.

QVOD *Magnifice, Clariſsimi, Doctiß. ac prudentiß. Viri, & ſtudioſi adoleſcentes, mihi à ſpectabili facultatis Theologicæ Decano, Doctore & Promotore noſtro perpetua obſeruantia colendo, eſt impoſitum, id pro uiribus fideliter & breuiter conabor exequi: Magnificentiam, excellentiam pru-*

am, prudentiam ac humanitatem uestram reuerenter orans, ut mihi de hac utili & pia materia aliquid in medium proferenti, benignas aures præbere dignemini.

Principio sciendum est ministerium uerbi diuini ideo á Deo institutum, ac ideo nunc & deinceps seruatum seruandumq; esse, ut homines de essentia & uoluntate Dei per id doceantur. Hæc enim est DEI uoluntas, ut omnes ad agnitionem ipsius perueniant, eumq; timeant, & in omnem æternitatem celebrent ac laudent. Ac satisfeciſſent uoluntati diuinæ homines, si Adam primus homo non fuisset lapsus: nihilo minus tamen receptis primis parentibus á Deo in gratiam, uult Deus ut per ministerium, seu predicationem Euangelij ad ueram sui cognitionem, & celebrationem ducantur, iuxta illud: Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Item Psalm. 34. Benedicam Domino omni tempore, laus eius semper in ore meo. Sit igitur hic principalis diuinitus instituti & seruati ministerij finis omnibus notus, per illud, ad ueri Dei, & Domini nostri Iesu Christi agnitionem nos deduci, sicut & Christus docet, inquiens: Qui uos audit, me audit. Sed homines peccato originali corrupti, in magna securitate uiuunt, quæruntq; an per externum ministerium homines conuertantur ad Deum, & an ab eo sit institutum. Et quanquam exempla Patriarcharum & Prophetarum, adeoq; ipsius filij Dei, & Apostolorum, ministerium ab initio mundi in Ecclesia fuisse, illudq; contemnentes á Deo grauiter punitos esse, ostendunt: Plæriq; tamen quia uident

ministros

miniſtros uerbi á uulgo contemni, diuinamq; eius inſtitutionem neminem curare, incipiunt uehementer animo cruciari ac angi. Cum igitur hæc ita ſe habeant, neceſſarium eſſe duxi, propter iuuentutem, quæ huc confluxit, uocationem omnium in Eccleſia docentium diuinitus fieri, & quemlibet quibuſdam ſignis ſuam uocationem diuinam eſſe deprehendere poſſe, certis teſtimonijs Scripturæ, & firmis rationibus demonſtrare. Ac quod ad primum attinet, nemo non neſcit, de Poëtis receptiſsimam eſſe opinionem, eos non humana, ſed diuina quadam inſtitutione effici, & arcano quodam mentis agitari impetu. Noti enim ſunt uerſus Homerici Odyſſ. θ.

ϖᾶσϊ γαὺ ἀνθϱώποισιμ ἐπιχθονίοισιμ ἀοιδοὶ
τιμῆσ ἔμμοϱοι εἰσι κὴ αἰδοῦσ οὕνεκ ἄϱα σφέασ
οἵμασ μοῦσ ἐδίδαξε φίλησε δ᾽ φῦλομ ἀοιδῶμ.

Itemq; Ouidij hi:

Eſt Deus in nobis ſunt & commercia cœli,
Sedibus æthereis ſpiritus ille uenit.

Quod ſi de Poëtis, qui Gentilium fuerunt Theologi, adeo honorificè ſenſit antiquitas, quantò iuſtius nos de religionis noſtræ Chriſtianæ, quæ ſola perfecta & uera Religio eſt, probatis Theologis pronunciare licet, Rerum in his ſacrarum θεωρίαμ exiſtere inſtinctu diuino, & eos ſingulari quadam ratione á Deo præ cæteris hominibus deligi inſtituiq;? Quod quidem ita eſſe, ſi rem probè expenderimus, fateri oportet. Quem enim reperies, in ſacris literis ſerio progredi, niſi eum, cuius pectus Deus primum cupiditate cognoſcendorum piorum dogmatum accenderit?

rit? Non enim certè uel ingenij acumen, uel copia doctrinæ istam facultatem efficit, quam Theologicam appellamus. Neq; in quibusdam hæc ideo non est, quia neq; solertes animo suo, neq; politi oratione aut cætera eruditione præditi sunt: Sed hac potiuntur illi tantum, quos Deo soli sapienti & omnipotenti placuit ad uerbi sui & arcanæ sapientiæ studium ante alios eligere & uocare. Et hoc sibi uult Apostolus Paulus 1. ad Cor. scribens: Neminem ea, quæ Dei sunt, nosse, nisi Spiritum Dei: Vbi per similitudinem ab hominis spiritu sumptam, Apostolus argumentatur, dicens: Sicut hominem nemo melius cognoscit, & eius arcana ac cogitationes scrutatur, quam spiritus hominis, alij autem hoc non uident: ita & solus spiritus Dei, qui in ipso est, quid in Deo sit, nouit, nos autem non possumus scire, nisi is nobis reuelarit. Hinc quoq; fit, ut Spiritus sanctus non raro celebretur, uaria dona hominibus conferens, atq; constituens alios quidem pastores, alios uerò Doctores, alios Prophetas, alios linguarum peritos ad instaurationem sanctorum in opus administrationis, & cum hæc omnia efficiat, tamen non, nisi ubi uult, spirans, & non nisi dona sua certa mensura attribuens. Apud Matthæum & Lucam Euangelistas memorabilis historia legitur, quæ huc optime quadrare uidetur, quomodo quidam scribarum discipulus Iesu Christi fieri ambierit, dicens, Domine sequar te, quocunq; perrexeris, quem tamen Christus non receperit: & quomodo alius econtrario à Christo ipso immediatè sit uocatus, quamuis eam rem differre uoluerit, inquiens: Domine permitte mihi, ut

abeam

abeam prius, & sepeliam patrem meum. Iam si huius diuersitatis rationem perdiscere cupias, nullam, ut opinor, meliorem inuenire poteris, nisi eam, quam D. Augustinus libro de uerbis Domini in Euangelio Matthæi sermone octauo significat, quod filius Dei priorem, ob uulpinum eius animum, & detestabilem arrogantiam, quæ in eo aduertit, inidoneum: alterum uerò ingenio docili & tractabili præditum, ad pietatem promtum, ideoq; aptum esse censuerit: Hinc Christus in Matthæo hortatur suos discipulos, atq; adeò totam Ecclesiam, ut rogent dominum messis, quandoquidem ea sit copiosa & magna, ut in eam operarios extrudere uelit. Et in Prophetis conqueritur Deus, quod Pseudoprophetæ prædicarint, quos tamen non misisset. Caput igitur & status hic est, quod nemo fiat idoneus ad tractandas res diuinas, siue Apostolus & discipulus Iesu Christi, nisi quem Deus è multis elegerit ac uocarit, quemq; impartiendo suum spiritum, teste ipso Paulo Apostolo 2. Corinth. 3. ipse instruat. Quare quicunq; intellexerit, se diuinitus ad amplectendam doctrinam cœlestem uocatum esse, is ad propositum sibi à Deo finem omnes suos conatus, uigiliasq; conuertat, bonam spem habens se cum laude & fructu in ea uersaturum esse. Sed quæret aliquis, quomodo me diuinitus uocatum esse deprehendam? Etsi perdifficile est quicquam hac in parte de Dei uoluntate non reuelata statuere, de eo tamen, quod quæri posse diximus, & piè cogitari, & rectè dissèri aliquid posse existimo. Si enim in ipsa pueritia animaduerti in unoquoq; solent minimè fallacia eius uitæ generis

& stu-

& ſtudiorum, quæ adultus ſectetur, indicia & argumenta, quemadmodum de Cyro & Caſsio Romano pueris hiſtoriæ referunt, non diſſentaneum erit, ad hunc modum uaria ſigna, quæ ſtudium rerum diuinarum atq; cœleſtis Philoſophiæ amorem certiſsimè præmonſtrant, obſeruare, atq; ex ijs coniecturam facere, quid de ſe ipſe ſibi quisq; hac in parte, polliceri debeat. Quoſdam igitur conſpicimus pueros magna alacritate ſcholas & templa adire, ſumma attentione conſiderare, quæ ibi prælegantur dicanturq; omnia: domum autem reuerſos, lectiones & ſacras meditari ac repetere, concionem, Cæremonias religionis noſtræ repræſentare, & forte Doctoris, aut miniſtri uerbi inter condiſcipulos perſonam gerere, eos deniq; parentes ſuos uel præceptores & alios, de præcipuis Chriſtianæ doctrinæ capitibus uerba facientes, libenter audire, quæ ſæpius inculcantur memoriæ commendare, minus intellecta repeti explicariq; ſibi poſtulare. Sic Ioſue, Naue filius, iuuenis cum eſſet, non egrediebatur de teſtimonij tabernaculo. Et Origenes Adamantius paruulus, quemadmodum Euſebius refert, non tam parentum exhortatione, quam propria uoluntate ſolitus eſt ſacra legere, cotidie aliquid memoriter recitare, frequenterq; à patre perplexorum intricatorumq; enodationem petere. Iam Timotheus, teſte Apoſtolo, à teneris, ut dicitur, unguiculis, in literis religionis inſtitutus, & apud piam matrem Eunicam, & auiam Loidem, piè ſanctèq; educatus eſt. Ipſe etiam Auguſtinus, ſicut de ſe in primis confeſsionum libris, antequam noſtræ religionis ſacris initiaretur, occulta

& im-

abeam prius, & ſepeliam patrem meum. Iam ſi huius diuerſitatis rationem perdiſcere cupias, nullam, ut opinor, meliorem inuenire poteris, niſi eam, quam D. Auguſtinus libro de uerbis Domini in Euangelio Matthæi ſermone octauo ſignificat, quod filius Dei priorem, ob uulpinum eius animum, & deteſtabilem arrogantiam, quæ in eo aduertit, inidoneum: alterum uerò ingenio docili & tractabili præditum, ad pietatem promtum, ideóq; aptum eſſe cenſuerit: Hinc Chriſtus in Matthæo hortatur ſuos diſcipulos, atq; adeò totam Eccleſiam, ut rogent dominum meſſis, quandoquidem ea ſit copioſa & magna, ut in eam operarios extrudere uelit. Et in Prophetis conqueritur Deus, quod Pſeudoprophetæ prædicarint, quos tamen non miſiſſet. Caput igitur & ſtatus hic eſt, quod nemo fiat idoneus ad tractandas res diuinas, ſiue Apoſtolus & diſcipulus Ieſu Chriſti, niſi quem Deus è multis elegerit ac uocarit, quemq; impartiendo ſuum ſpiritum, teſte ipſo Paulo Apoſtolo 2. Corinth. 3. ipſe inſtruat. Quare quicunq; intellexerit, ſe diuinitus ad amplectendam doctrinam cœleſtem uocatum eſſe, is ad propoſitum ſibi à Deo finem omnes ſuos conatus, uigiliasq; conuertat, bonam ſpem habens ſe cum laude & fructu in ea uerſaturum eſſe. Sed quæret aliquis, quomodo me diuinitus uocatum eſſe deprehendam? Etſi perdifficile eſt quicquam hac in parte de Dei uoluntate non reuelata ſtatuere, de eo tamen, quod quæri poſſe diximus, & piè cogitari, & rectè diſſeri aliquid poſſe exiſtimo. Si enim in ipſa pueritia animaduerti in unoquoq; ſolent minimè fallacia eius uitæ generis

& ſtu-

& ſtudiorum, quæ adultus ſectetur, indicia & argumenta, quemadmodum de Cyro & Caſsio Romano pueris hiſtoriæ referunt, non diſſentaneum erit, ad hunc modum uaria ſigna, quæ ſtudium rerum diuinarum atq; cœleſtis Philoſophiæ amorem certiſsimè præmonſtrant, obſeruare, atq; ex ijs coniecturam facere, quid de ſe ipſe ſibi quisq; hac in parte, polliceri debeat. Quoſdam igitur conſpicimus pueros magna alacritate ſcholas & templa adire, ſumma attentione conſiderare, quæ ibi prælegantur dicanturq; omnia: domum autem reuerſos, lectiones & ſacras meditari ac repetere, conciones, Cæremonias religionis noſtræ repræſentare, & forte Doctoris, aut miniſtri uerbi inter condiſcipulos perſonam gerere, eos deniq; parentes ſuos uel præceptores & alios, de præcipuis Chriſtianæ doctrinæ capitibus uerba facientes, libenter audire, quæ ſæpius inculcantur memoriæ commendare, minus intellecta repeti explicariq; ſibi poſtulare. Sic Ioſue, Naue filius, iuuenis cum eſſet, non egrediebatur de teſtimonij tabernaculo. Et Origenes Adamantius paruulus, quemadmodum Euſebius refert, non tam parentum exhortatione, quam propria uoluntate ſolitus eſt ſacra legere, cotidie aliquid memoriter recitare, frequenterq; à patre perplexorum intricatorumq; enodationem petere. Iam Timotheus, teſte Apoſtolo, à teneris, ut dicitur, unguiculis, in literis religionis inſtitutus, & apud piam matrem Eunicam, & auiam Loidem, piè ſanctèq; educatus eſt. Ipſe etiam Auguſtinus, ſicut de ſe in primis confeſsionum libris, antequam noſtræ religionis ſacris initiaretur, occulta

& in-

& indeprehensibili quadam ui ad sacrarum librorum lectionem est inflammatus. Deniq; Athanasius, ut Eusebius scripsit, puer cum pueris lusitans, Episcopi munus obire cœpit. Et de Phil. Melanch. piæ memoriæ traditur, quod statim in ipso præstantia ingenij emicuerit, celeriter percipiendo atq; comprehendendo quæ tradebantur, & fideliter memoriæ mandando, liquidoq; exponendo illa omnia, & uoluntas in ætate puerili ad sacrarum literarum studium mirifice fuerit propensa. Iidem tam pueri quam adolescentes, de quibus nunc loquimur, semper pulchrum ducunt optimis & modestissimis se adiungere, & quas cernunt in his commendari uirtutes, eas generoso animo exprimere conantur. Sic Samuel cum paruus adhuc puer esset in Prophetarum numerum cooptatus, & uidens uocatus est. Et D. Hieronymus memorat, se bonarum artium elementa imbibentem, admodum fuisse familiarem sui simillimis, hoc est, pijs, & ad studia Theologica aspirantibus, utpote Bonoso, Pammachio & Heliodoro, quorum duo posteriores etiam ad Episcopi dignitatem euecti fuerant. Præterea Augustinus libris modo allegatis asseuerat, se assidue cum illis egisse, qui de rebus diuinis sermones miscere gauisi erant, quorum præcipui fuerant Nebridius & Alypius, ac eruditi Theologi Elpidius Carthaginensis, & Ambrosius Mediolanensis Episcopi. Et de Domino Martino Luthero piæ & sanctæ memoriæ, in uita eius à Domino Matthæsio contexta refertur, quòd Erphordiæ Professoribus lectiones intermittentibus, se aut in Bibliotheca absconderit, aut cum Præceptoribus sit conuersatus. Ad hæc

Ad hæc elucet omni tempore in illis quædam quasi ingenita grauitas, iuncta admirandæ suauitati, quam etiam ignoti suscipiunt & reuerentur. Sicut de Philippo Melanthone commemoratur, quod etsi docilitas in eo, quanta in nullo altero emicaret, & simul acris animi & mentis sagacis præclariss. signa perspicuè cernerentur, & uis ingenij ingens tunc adeò appareret: nihilo tamen minus, summa eluxerit suauitas, qua omnium facile fauorem sibi conciliarit, & declaratum sit, futurum ut uehementior natura ipsius ad grauitatem, lenitate comitateq; conditam, euaderet. Vt autem per ætatem crescit iudicium, sic crescit quoq; pietatis & honesti amor. Iudicium autem quemadmodum in quibusdam ætatem anteuertens, ita in eisdem alios etiam superans pietatis ardor & religionis studium reperitur.

Quæ de Salomone & Daniele legantur sunt ignota nostrum nemini. Sed cur non eximium proponamus exemplum Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi. Nam hic & homo uerus est, cum sit uerus idem Deus. Et suam excellentiam ab imitatione sui uersantis in terra, neminem uoluit deterrere. Hic igitur quid? Iudicio scilicet excelluit, qui annos natus XII. Hierosolymis in celeberrimorum doctorum corona, ita interrogauit illos, & ipse disseruit, ut stuporem incusserit omnibus, nec non æstimandum reliquerit, quantus postea cœlestis Philosophiæ Doctor in publicum esset proditurus. Post hæc uerò nonne historia Euangelica commemorat, profeciſſe Iesũ sapientia atq; gratia apud Deum & homines? Iam præditi

indole Theologica in ſtudiorum curriculo paululum progreßi, ſermones ſacros tam in templo, quam in ſchola, ſic excipiunt, ſic menti infigunt, intelligere ut quilibet poßit cupere eos, non ſolum præcepta & doctrinam, ſed etiam eos, de quibus audiuerunt, aut quos ipſi cognouerunt pietate & ſanctitate præſtantes homines, uita & moribus exprimere.

Quemadmodum enim (ut Baſilij ſimilitudine utar) qui imaginem ab imagine pingunt, identidem exemplaria ſpectantes, illorum lineamenta ad ſuum opificij uſum transferre ſtudent: ſic qui ſtudet uirtutibus, elaborat, ut quaſi ad ſimulachra motu & actione prædita, uitam dico optimorum & doctiß. ſæpè oculos animi conuertat.

Verba Baſilij Græca in Epiſtola ad Gregorium de uita ſolitaria ſunt hæc: ὥσπερ οἱ ζωγράφοι ὅταν ἀπὸ εἰκόνων εἰκόνα γράφωσι, πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα βλέποντες, τὸν ἐκείνων χαρακτῆρα πρὸς τὸ ἑαυτῶν σπουδάζουσι μετὰ θεῖναι φιλοτέχνημα: οὕτω δὴ καὶ τὸν ἐσπουδακότα ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάσασθαι τελείον, οἱονεὶ πρὸς ἀγάλματά τινα κινούμενα, καὶ ἔμπρακτα, τοὺς βιοὺς τῶν ἁγίων ἀποβλέπειν χρὴ: καὶ τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν, οἰκεῖον ποιεῖσθαι διὰ μιμήσεως. Huius ſigni præclarum exemplum habemus in Apoſtolo Paulo, qui de ſeipſo prædicat, quod ſit educatus & inſtitutus in ſcholis Hieroſolymitanis, auditoremq; fuiſſe, ait ſapientißimi Doctoris Gamalielis, ſe etiam profeciſſe præ cæteris æqualibus, ſe deniq; uixiſſe inculpatum irreprehenſibilemq;. Non

dißimu-

dissimulant isti insuper, se adfectare, ut de rebus diuinis expedite loqui possint: Quinimo interdum aliquam significationē dant, sibi in animo esse, ubi ad ætatem iustam peruenerint, munus docendi sacra in templo obire. Postremo Deus tales quoq; adolescentes, tum eximijs quibusdam donis, tum externis adminiculis, illi doctrinæ & generi uitæ, ad quod Dominus ipsos semel destinauit, necessarijs prospicit, &, quod satis est, suppeditat. Sic adolescentem Origenem, cuius supra quoq; facta est mentio, locuples ac nobilis mulier, cuius animum Deus permouerat, fouit liberaliter, atq; patre & patrimonio orbatum, instituendum eruidendumq; curauit. Eadem legimus de Erasmo Roterodamo, quod ipsum orphanum sodales in monasterio Dauentrienſi ad se inuitarint, & spem fecerint, se missuros esse eum Lutetiam. In qua Academia sumptibus quorundam nobilium, qui sibi eum familiariter adiunxerant, quosq; erudierat, aliquandiu magna cum laude uixit. Haud dissimile accidit Philippo Melanth. qui mortuo tam auo quam patre, matris propinquorumq; consilio ac uoluntate in studijs pijs & honestis educatus est. Hæc sunt igitur ordinaria quædam atq; communia uocationis diuinæ signa, (de singularibus enim & eximijs alijs, modo uerba facere, non est propositum) ex quibus iudicium de futuro Theologo fieri potest, quæq; in illustribus uiris, qui Theologorum principes euasere, cum adhuc pueri & adolescentes essent, sunt animaduersa, Quales ij fuere tam antiquis quam nostris temporibus, de quibus supra mentio facta est, in quibus commemorata expe-

ctandæ eruditionis, atq; profectus in doctrina pietatis, alijsq; liberalibus artibus, signa ab ineunte ætate præluxerunt. Hoc igitur unicum restat, ut nos quoque de nostris pueris & adolescentibus, in quibus paria aut eadem signa animaduertuntur, audeamus uaticinari, eos diuinitus ad capessendum studia cœlestis Philosophiæ uocatos esse, uel potius quilibet de sua uocatione, pueritiam suam cum sanctorum uirorum, quos recensuimus, exemplis & uocationibus conferendo statuat, & secundum ea quæ diximus bonam spem concipiat, se cum fructu Theologiæ operam daturum, magnumq; Ecclesiæ ornamentum allaturum esse: Sed quocunq; ingenio aliqui sint, & quicquid accidere euenireq; sentiatur, nihilo tamen minus euoluendis, reuoluendisq; sacræ scripturæ libris inuigilare conuenit uniuersos. Vult enim Deus omnes homines saluos fieri, & ad ueritatis cognitionem adduci, & interest omnium, præcepta cœlestis Philosophiæ nosse ac intelligere, ut poscentibus fidei suæ rationem, iuxta Petri Apostoli admonitionem, reddere, cumq; seipsos in sancta fide confirmare, tum liberos & domesticos in religionis doctrina instituere, ac excercere facilius queant.

Hæc sunt, spectabilis D. Facultatis Theologicæ Decane, Doctor ac Promotor reuerendissime, quæ de proposita materia, pro angustia temporis huc adferre potui, T. excellentiam reuerenter orans, ut illa boni consulere, & quæ desiderantur, uel minus aptè dicta sunt, addere, & benignè emendare non dedignetur: erit id mihi & toti auditorio gratissimum.

Quæ

QVAE SINT INSTRVMENTA, QVORVM ADMINICVLO ET tractatione ad intelligentiam & vsum librorum Propheticorum & Apostolicorum peruenire possimus. Recitata à Reuerendo V. opt. disciplinarum & artium Magistro Nicolao Schreningio.

Dicendi partes mihi à Reuerendo, & spectatæ dignitatis uiro, nunc attributæ, non ad ingenij cuiusdam, quod in me exiguum esse sentio, ostentationem, sunt conferendæ: cùm hic eruditorum conuentus, iuuentutis instituendæ, & temporis præfiniti ratio, aliud postulare uideantur, & beneuolentium atq; attentorum animorum significatione (quibus alij iam auditi fuere) non sit abutendum. Neq; initium dicendi nunc faciam, à dignitate, utilitate aut necessitate linguarum quæ fores atq; instrumenta sunt disciplinarum atq; artium, quibus etiam occlusa Propheticorum atq; Apostolicorũ librorum intelligentia uelut claue cognitionis fidei aperitur: cũ hæc doctrina alio tempore explicata sit, diserta & copiosa, ut opinor, enarratione, atq; exemplorum applicatione, qua Ebræa potiss. sanctæ linguæ usus, præ alijs eximius fuit demonstratus. Contrahenda igitur uela sunt, uelut in amplo mari nauiganti, ne singulorum, qui scripserunt de Ratione discendi atq; interpretandi sacras literas, enumerando sententias, longius à rei propositæ explicatione, recedere uidear. Omnem autem eruditæ doctrinæ

ctrinæ rationem, in Verborum & rerum cognitione, intelligentia & usu consistere, non est dubium, uel ex hominis ad imaginem DEI creatione, qua eum λόγῳ filius DEI, rationis & orationis usu participem cæteris, quæ ἄλογα ζῶα uocantur, præferri & præesse iussit, eumq; diuina & terrestri parte, anima scilicet & corpore concinnauit. Et animam quidem illius, spiritus sancti illustratione, & sacrorum spirituum qui Angeli nominantur gubernatione & defensione auxit, corpus autem ad Animæ gubernatricis nutum & ductum sequi pareréq; iussit. Cumq; malorum & á Deo deficientium spirituum, qui Diaboli sunt, conatu & persuasione, atque huic inseruiente humanæ uoluntatis contumacia ea quæ est Moisi צֶלֶם וּדְמוּת id est similitudo & imago, non quidem illa prorsus abolita & extincta, sed deprauata & obscurata foret consecutæ sunt multiplices pœnæ, & calamitates, quibus mendaciorum atq; cædis autor, Dei atq; hominum contemtu, illum qui est Ebræis אָדָם וְאֱנוֹשׁ á cultu diuino præstando, cuius caussa fuit formatus, impediuit & retraxit. Notum etiam est, ante linguarum confusionem quæ facta est in campis Sennáar, cum ædificaretur moles seu turris illa Babylonica, unius fuisse linguæ usum, sicut est una omnibus rationis & intelligentiæ facultas: Sed superba atq; temeraria sine uerbo Dei præsumtione incitati homines, effecerunt, ut confusio quædam sermonis & linguarum, Dei omnipotentis atq; uindicis executione existeret. Hinc μέροπες Homero atq; alijs dicti, qui habent μεμιγμένην τὴν φωνήν, hoc est, uocem diuisam,

uisam, quod distincta nec uniformi, sed tamen articulata uoce & pronunciatione utantur ad differentiam aliarum animantium, quæ uniformi uoce sonum quendam suæ speciei naturalem atq; conuenientem edere solent.

Dei autem beneficio post hanc confusionem & diuisionem linguarum in plures, linguæ sanctæ usus & possessio, (quem diuinum esse προφορικὸν λόγον dubium non est) mansit apud pios, qui successione certa ad Abraham usq; & eius posteros Israëlitas in terra promissa Canaam & inter gentes exularunt. Mirabiliter autem efficacitate Spiritus S. post Iesu Christi Saluatoris nostri in cœlum ascensionem, Apostoli & alij in Ecclesia Christi diuersarum linguarum facultate fuerunt instructi, ut diuersas gentes, quibus faciendo præconium Euangelij inseruiebant, diuersitate linguarum in unitate fidei congregare possent. Non autem ea, quam initio habuerat primus homo, cognitio & intelligentia mansit in illo, postquam hic a conditore suo Deo æterno defecerat, qui ante sui deceptionem, ad similitudinem & imaginem Dei factus, & ὀνοματοθεσίαν erat omnium, quæ erant in cœlo & in terra. Imo reliqua etiam cognitio, in eodem adhuc eximia, postea in filijs successione temporis facta fuit obscurior. Ideo ne totum genus humanum æterna morte damnaretur, Dei beneficio ex Abrahæ posteritate, collectio quædam facta est eius cœtus, qui Deum recte cognosceret, eiq; secundum ipsius uoluntatem seruiret, in quo Deus legem & promissiones, quas primis parentibus dederat, repetiuit, & tabernacu-

lum fœderis in deserto instituit Israëlitarum populo, qui ex Abrahæ familia erat prognatus, quod מוֹעֵד appellatum est, id est, certum, firmum, & statutum, ut ea ratione animos errantes ad certam rationem cultus diuini deduceret. Moses etiam ex consilio Iethro soceri sui instituit Senatum 70. seniorum, qui Græco nomine τὸ συνεδρίον dictus, postea corrupta uoce Sanhédrim appellari cœpit, Illisq; demonstrasse creditur uerum legis diuinæ & promissionum intellectum, quem in monte Sina à Domino acceperat. Ad unicum etiam postea templum in palæstina, atq; ad unitatem fidei in uinculo pacis retinendam, dispersi locorum interuallis, statuto tempore, iussu Dei, conuocati fuerunt. Nec dubium est, Sacerdotum & Leuitarum officia in docendo populo, præparandis, mactandis, offerendisq; Deo uictimis, distincta fuisse. Atq; hinc etiam factum, ut in singulis ciuitatibus Synagogæ instituerentur in Israël, & unicuiq; maiori quidem, ut habet Ebræorum traditio, 70 numero Doctores præficerẽtur, qui מְחֹקְקִים id est legislatores Archisynagogi, seu principes scholæ uocabantur, quos Hierosolymis Herodes rex suspicione affectati regni, & seditionis commotæ paulo ante Christum natum, cùm ex posteritate Dauidis, quantum fieri posset, legerentur, extirpari & summos uiros, sapientia, pietate & iudicio præstantes, occidi iussit. Hinc apud Iudæos Pharisæi & Scribæ dicti, quorum hi sacrorum librorum literam tantum docebant, secundum Historiam, nec ab ea discedebant. Illi uerò maius quiddam profitebantur, & uelut meliora à cæteris

teris diuidentes & separantes, Pharisæi dicti sunt. Expresse etiam fit mentio in scripturis sanctis, gregis seu cœtus, & filiorum Prophetarum, Vnde manifestum fit, Prophetas aliquos sibi adiunxisse selectos, eosq; cultui diuino consecrasse priusquam λειτουργίας seu publici officij munera exequerentur.

Sic Moises Iosuam, Heli Sacerdos Samuelem, Elias Elisæum, sibi domestica institutione erudiendum selegit & adiunxit. Sic Iohannes Baptista in historia Euangelica suos discipulorum conuentus habuisse scribitur. Eximius autem cœtus fuit discipulorum filij Dei uersantis in terra Iesu Christi saluatoris nostri, qui doctrina et miraculis suos instituit. Ex Actis etiam Apostolicis apparet, Mosis & Prophetarum scripta, diebus Sabbati, populo prælecta & explicata fuisse. Legimus Iohannem Domini discipulum & Euangelistam, Epheſi diu uixisse & docuisse, & reliquisse discipulos. Polycarpum, Papiam, Ignatium, Irenæum atq; alios, qui ipsi quoq; doctrina & miraculis claruerunt. Sic Paulus habuit priuatim sibi commissos, quos erudijt, & præparauit ad munus Ecclesiasticum, Barnabam, Timotheum, Titum & alios. Illa autem fundatio cœnobiorum, qualis initio non eorum modo fuit, qui postea monachi, sed eorum quoq;, qui Canonici uocati sunt. Nam antiquis temporibus Monasteria fuisse ista cuncta, eo etiam nomine indicatur, quo hodie adhuc uulgo de Templis præcipuis utuntur. Sed illa fundatio & institutio eo certè pertinuit, ut in disciplina Christiana & studio sacrarum litterarum educarentur & præparentur homines, usu lectionum,

præcationum, cantionum, ieiuniorum & aliorum pietatis exercitiorum, ad arduam illam atq; difficilem militiam miniſterij ſeu functionis Eccleſiaſticæ, *plenam laboris, periculorum, difficultatis, contemtus, ingratitudinis aliquando ſubeundam, id quod etiam nomina officiorum, quæ inter ipſos adhuc uſurpantur, oſtendunt, ut* Decanorum, Cantorum *& alia, nondum autem tunc* Pontificiarum *ſuperſtitionum, traditionumq; colluuies,* Eccleſiam CHRISTI *inundarat. Sed quorſum hæc inquiens?* Vt *oſtendatur, utramq; rationem diſcendi & docendi eam quæ de* Deo, *& eius uoluntate ex ſcriptis* Propheticis *et* Apoſtolicis *nobis patefacta eſt doctrinam, in ſcholaſtica illa, & exquiſita uerborum & rerum tractatione, & in populari, quæ non tam ad docendum quam ad perſuadendum eſt accommodata, non poſſe inſtitui, ſine cognitione linguarum, præſertim* Ebrææ, *atq;* Græcæ, *(quarum expoſitione cœleſtis ueritatis expoſitio continetur.) Vt conditionis noſtræ rationem conſiderantes, cœtus* Eccleſiaſtici *conſociationem adiuuemus,* DEI *uoluntatem exequamur, ſanctorum* Patrum *exempla imitemur, & bonæ conſcientiæ* πλη-ροφορίᾳ, *proprijs & non alienis oculis & auribus uideamus & audiamus, ea quæ nobis de* Spiritus ſancti Magiſterio, *fidei & uitæ innocentis regulæ loco, proponuntur. Hinc ab* Apoſtolo *cognitio linguarum, recenſetur inter* χαρίσματα Spiritus S. *eximia & ſingularia, quæ aliquandiu poſt* Apoſtolorum *etiam tempora una cum* Baptiſmo *credentibus conferebantur. Et noſtra ætate* Dei *bonitate & munere ſingu-*

lari

lari compertum est, doctrinam Euangelij reuelatam & repurgatam esse à Pontificiæ doctrinæ caligine & corruptelis, postquam cœpit linguarum, præsertim Ebraicæ, Græcæ atq; Latinæ cognitio innotescere. Eusebius quidem Mosis libros ante Alexandrum Magnum & Imperium Persarum, & ante 70. interpretum ætatem, in Græcam linguam non quidem satis accurate, ut ipse inquit, translatos esse scribit: Sed testibus tam ueteribus quam recentibus Ebrææ linguæ peritis, certum est, eam etiam, quæ extat 70. interpretum uersionem, sicut etiam Aquilæ, Theodotionis & Symmachi, qui Prophetarum libros in Græcum sermonem transtulerunt, Ebræi sermonis proprietatem non omnino fuisse assecutam, multo minus latina illa usitata translatio, quæ decreto Synodi Tridentinæ in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus & expositionibus pro certiß. & ueriß. recipi iubetur, neglectis fontibus Ebraici sermonis, tanquam immotæ ueritatis argumentum haberi & usurpari potest. Paulus autem Fagius nostra ætate uir peritiß. Ebrææ atq; Chaldaicæ linguæ, se deprehendisse scribit, quod si alicubi latina uersio usitata, à ueritate Ebraica dissentit, interpretem uel 70. uel paraphrasin Chaldaicam, uel aliquem ex Ebræorum Rabinis secutum fuisse. Sed uerum & certum est illud semper, quod Poëta canit: Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ. Quare ut ad rerum intelligentiam & usum eandem peruenire, & ex scriptis Prophetarum & Apostolorum naturam & uoluntatem DEI cognoscere possimus, in lectione scholastica exquisitiore, uel

etiam

etiam populari, uocabula seu dictiones, quæ rerum notæ sunt, earumq; Grammaticam deductionem, proprietatem, cohærentiam, significationem & phrases cognoscamus, & expositionem textus scripturæ secundum literæ seu dictionis & τὸ ὑποκειμένου proprietatem & intentionem explicemus. Ecclesia enim eiusq; ministri, & membra, qui sunt credentes in Christum, debent esse custodes, testes, atq; interpretes diuini sermonis. Et hæc quidem de primo instrumento, cuius adiumento & tractatione rectè & utiliter in lectione Bibliorum sacrorum uersari possumus, dicta sufficiant. Ne autem uestra beneuolentia abuti uidear, qua me hactenus propositi capitis doctrina uaga atq; soluta enarratione explicantem audiuistis, breuibus sequentium expositionem comprehendam. Diuinum sermonem dicit Epiphanius, non indigere Allegorica explicatione, sed secundum sui proprietatem, intentione & applicatione accurata, pro cuiusq; materiæ natura, explicandum eum esse monet. Sunt enim hæc instrumenta intermedia, ex sententia etiam aliorum quorundam, quibus ad sacrarum literarum intelligentiam & usum peruenire possumus, Lectio, de qua prima nunc parte sermonis nostri dictum est, Meditatio, & Tentatio seu Experientia spiritualis in exercitijs conuersionis, fidei, inuocationis, & aliarum uirtutum. Ad lectiones igitur & linguarum Ebraicæ atq; Græcæ cognitionem accedat meditatio seu obseruatio Argumenti, & Dispositionis, orationis Propheticæ & Apostolicæ, cum Troporum & Schematum ornamentis, & collatione locorum scripturæ, sim

pre

præ iudicij & anteceptæ cognitionis opinione, qua Iudæi hodie, & peritiß. linguæ Ebraicæ falluntur. προπάθεια γὰρ (ut quidam ex ueteribus dixit) ὀξὺ οὐ δέρκει, ἀντιπάθεια δὲ ὅλως οὐχ ὁρᾷ. Neque existimandum Spiritum sanctum qui est magister optimus sermonis proprij, diserti & ornati, confuso & indistincto sermonis genere uti, sed suis quibusdam flosculis demulcet ille animos legentium, eosq; in ueritatis diuinæ consideratione detinere conatur. Canticum autem Domini non est canendum in terra aliena, neq; ager Domini serendus est diuersis seminibus, hoc est, artium liberalium tractatio, quæ Philosophiæ nomine uocatur, diuinas scripturas non confirmare debet, sed ijs seruire, easq; ornare & illustrare. Neque tamen exactiß. semper Methodi cuiusdam rationem obseruauit Spiritus S. in explicatione naturæ & uoluntatis diuinæ, qua tamen dum alicubi utitur, satis innuit, non esse eam á nobis negligendam: In quam sententiam plura disseruntur á Iustino Martyre, Augustino, Hieronymo & alijs, quorum scripta sunt in medio & á diligentibus cognosci possunt. Postremo doctrina cuiuslibet capitis sacræ scripturæ ad locum communem Theologicum referatur Legis uel Euangelij. Quæcunq; enim scripta sunt, ut Apostolus ait, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Et alio loco inquit, Quod omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis sit ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in ipsa iusticia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

Plura

Plura me his quæ expoſita ſunt addere, prohibet temporis anguſtia. Quare Reuerende Vir, Præceptor atq; Paſtor colende, Domine Decane, Peto à T. R. D. ut ſi forſan ueritati diuinæ quædam non ſatis conſentanea, eſſent à me recitata, ea ut emendes, & me erudias. Eſt hoc mihi, & auditoribus utile futurum, & gratum.

PRAEFATIO IN HAGGAEVM,
RECITATA AB OPT. ARTIVM M. Zacharia Schiltero.

ETSI magnifici, dignitate, uirtute & doctrina præſtantiſſimi uiri, uoſq; adoleſcentes ſtudioſi, etſi, inquam, humanitas & æquitas ueſtra hactenus mihi perſpecta abundè teſtatur uos non malè ſentire de ſuſceptis à me dicendi partibus, quòd et legum huius ſcholæ cõſtitutio & ordinis legitima ſucceſsio in hunc me locum producendo neceſsitatem faciendi officij mihi imponant: tamen ut honeſtæ dicentium conſuetudini & pudori meo ſatisfaciam, qua par eſt reuerentia & ſummiſsione à uobis peto, ut præbeatis mihi aures faciles & benignas habituro oratiunculam breuem & conciſam de argumento ſalutaris doctrinæ & conſolationis non experte. Propoſitum eſt autem mihi τῶν προλεγομένων loco exponere ἀφορμὴν & argumentum S. Prophetæ Haggæi, quem de ſententia ſtatutorum collegij Theologici in manus ſumpſi, Deo fauente, aliquando explicandum. Qui uerò occaſionem, conſilium & argumentum concionum alicuius Prophetæ perſpicere conantur, ijs perutile fuerit, prius

prius consulere historias eius temporis, quo uaticinati sunt singuli præsertim sacras, quæ in libris Regum & παραλειπομένων continentur, ut ex ijs cognoscatur, quantum fieri potest, cum ipsius Prophetæ, qui in manibus est, ingenium & uita, tum Ecclesiæ atq; Reipub: apud eum populum, de quo siue ad quem uerba facit, status. Tum demum enim longe clarissime percipietur, quorsum tendant Prophetæ conciones, quodue eius sit consilium, ubi perspectum habebitur, quomodo religio tunc neglecta fuerit uel exculta: quæ item uitia in Ecclesiam & politiam irrepserint. Hac in parte non parum iuuabuntur interpretes librorum Propheticorum in scriptionibus diligenter excussis. Solent namq; hæ nomina regum & tempora ac prouincias notare, ut sciri possit, quas legere ei tempori congruentes historias expediat. Quod si nullum uenit subsidium ab historijs, proximum est ut ex ipso Propheticarum concionum contextu, quæ facies Ecclesiæ aut Reipublicæ fuerit, quæ uitia dominari, quæ uirtutes reflorescere cœperint, addiscatur. Constat ergo cum ex Esdræ & παραλειπομένων historia, tum ex huius Prophetiæ inscriptione & contextu occasionem præbuisse concionibus huius Prophetæ statum populi & regni Iudaici post reditum ex tristissima captiuitatis Babylonicæ seruitute, ualde perturbatum & multis difficultatibus constrictum & implicatum, congruentem scilicet ad Danielis uaticinium, qui prædixerat futurum, ut Hierosolyma ædificando instauraretur in angustia. Etsi enim Cyrus anno captæ Babylonis primo, qui in annum mundi incidit ter millesimum

Plura me his quæ expoſita ſunt addere, prohibet temporis anguſtia. Quare Reuerende Vir, Præceptor atq; Paſtor colende, Domine Decane, Peto à T. R. D. ut ſi forſan ueritati diuinæ quædam non ſatis conſentanea, eſſent à me recitata, ea ut emendes, & me erudias. Eſt hoc mihi, & auditoribus utile futurum, & gratum.

PRAEFATIO IN HAGGAEVM, RECITATA AB OPT. ARTIVM M. Zacharia Schiltero.

ETSI magnifici, dignitate, uirtute & doctrina præſtantiſſimi uiri, uoſq; adoleſcentes ſtudioſi, etſi, inquam, humanitas & æquitas ueſtra hactenus mihi perſpecta abundè teſtatur uos non malè ſentire de ſuſceptis à me dicendi partibus, quòd et legum huius ſcholæ cõſtitutio & ordinis legitima ſucceſsio in hunc me locum producendo neceſsitatem faciendi officij mihi imponant: tamen ut honeſtæ dicentium conſuetudini & pudori meo ſatisfaciam, qua par eſt reuerentia & ſummiſsione à uobis peto, ut præbeatis mihi aures faciles & benignas habituro oratiunculam breuem & conciſam de argumento ſalutaris doctrinæ & conſolationis non experte. Propoſitum eſt autem mihi τῶν προλεγομένων loco exponere ἀφορμὴν & argumentum S. Prophetæ Haggæi, quem de ſententia ſtatutorum collegij Theologici in manus ſumpſi, Deo fauente, aliquando explicandum. Qui uerò occaſionem, conſilium & argumentum concionum alicuius Prophetæ perſpicere conantur, ijs perutile fuerit, prius

prius consulere historias eius temporis, quo uaticinati sunt singuli præsertim sacras, quæ in libris Regum & παραλειπομένων continentur, ut ex ijs cognoscatur, quantum fieri potest, cum ipsius Prophetæ, qui in manibus est, ingenium & uita, tum Ecclesiæ atq; Reipub: apud eum populum, de quo siue ad quem uerba facit, status. Tum demum enim longe clarissime percipietur, quorsum tendant Prophetæ conciones, quodue eius sit consilium, ubi perspectum habebitur, quomodo religio tunc neglecta fuerit uel exculta: quæ item uitia in Ecclesiam & politiam irrepserint. Hac in parte non parum iuuabuntur interpretes librorum Propheticorum in scriptionibus diligenter excussis. Solent namq; hæ nomina regum & tempora ac prouincias notare, ut sciri possit, quas legere ei tempori congruentes historias expediat. Quod si nullum uenit subsidium ab historijs, proximum est ut ex ipso Propheticarum concionum contextu, quæ facies Ecclesiæ aut Reipublicæ fuerit, quæ uitia dominari, quæ uirtutes reflorescere cœperint, addiscatur. Constat ergo cum ex Esdræ & παραλειπομένων historia, tum ex huius Prophetiæ inscriptione & contextu occasionem præbuisse concionibus huius Prophetæ statum populi & regni Iudaici post reditum ex tristissima captiuitatis Babylonicæ seruitute, ualde perturbatum & multis difficultatibus constrictum & implicatum, congruentem scilicet ad Danielis uaticinium, qui prædixerat futurum, ut Hierosolyma ædificando instauraretur in angustia. Etsi enim Cyrus anno captæ Babylonis primo, qui in annum mundi incidit ter millesimum

mum quadringentesimum uigesimum quintum annis ante Christum natum quingentis, proposito lætissimo edicto Ecclesiæ longo exilio duriter quassatæ Duce Zorobabel & Iesu summo sacerdote, non modo reditum in patriam concessit, & instaurationem templi et urbis regia munificentia adiuuit, partim uasa templi á Nabuchodonosore erepta ultrò restituendo, partim imperando ciuitatibus & præfectis, ut Iudæos necessarijs sumptibus & uiatico instruerent, partim præcipiendo subditis, ut liberali facultatum communicatione extructionem operis promouerent, sed etiam altero anno ad eiusdem regis imperata altare iam denuò extructum est & iacta sunt fundamenta Templi, ita ut spes optima esset futurum, ut suscepta instauratio felicem successum haberet & maturè absolueretur: tamen hæc lætissima initia mox illatis multis impedimentis uehementer turbata sunt. Cum enim Cyrus bellum aduersus Massagetas gereret, in quo & occubuisse eum Herodotus scripsit: Publico edicto Cambysis filij patris loco ad gubernacula imperij sedentis instituta Templi ædificatio prohibita est, eò quod ipso Aegyptijs bellum illaturo calumniatores aulici disputarent, metuendum esse, ne Iudæi se Aegyptijs adiungerent, quod de Aegyptia stirpe perhiberentur oriundi. Et ideo eis permitti nullo modo debere, ut munitum locum in sua terra haberent. His diabolicis consilijs instauratio Templi impedita intercidit. Post Cambysen res Persici Regni turbulentæ fuere, quod Magi occupando inuaserant. Postea Darius Hystaspis filius, anno Regni sui secundo, Cyri edictum renouauit,

uauit, & ædificationem procedere iußit. Atq; deinde & fundamenta eſſe iacta, & opinione citius opus extructionis perfectum, ſcripſit Ioſephus, ſeptimo anno poſtquam inchoatum fuiſſet, quod tempus incideret in annum nonum Darij: Non ſine dolore aſpicientibus illud ſacerdotibus & Leuitis & cæteris ſenioribus, nequaquam reſpondens antiquæ magnitudini & ſplendori atq; adeo precio, & inopiam ſuam, quæ cauſſa eſſet infelicitatis iſtius, deplorantibus. Quanquam autem & Darij, & ſucceſſoris Xerxis filij ipſius temporibus tam ædificationi Templi, quam urbis reſtitutioni atq; munitioni impedimentum & mora ſæpius illata fuit, proceſſit tamen res, & Nehemiæ autoris atq; præſidis ſtudio, diligentia, uirtute, etiam mœnibus urbs tandem (ſecundum Ioſephi narrationem) cincta undiq; fuit, Anno Regni Xerxis uiceſimo octauo, Menſe nono: Inter ædificandum, ad uicinarum gentium inimicarum nomini Iudaico, ſubitas incurſiones, non ſolum præſidio opportunis locis impoſito, ſed labore quoq; tam architectis quam operis occupatis gladios geſtantibus, & propinquos habentibus repoſitos Clipeos, & ad interuallum pedum quingentorum diſpoſitis tubicinibus, à quibus hoſtium aduentus ſignificaretur.

Cum autem Iudæi partim memores multiplicium impedimentorum, quæ pio propoſito reſtituendi templi & regni diu multumq; obſtiterant, partim faſcinati falſa perſuaſione de numero annorum, reparationi templi diuinitus præfinitorum, nondum completo, neglecta ædificatione templi priuatis commodis

augendis incumberent, Haggæus cum Zacharia collegæ diuinitus excitati fuerunt, ut populum languidum & metu cunctantem testificatione non modo uoluntatis, concessionis & approbationis diuinæ & temporis diuinitus destinati, sed etiam promissione auxilij & præsentiæ Dei animarent & confirmarent, eiq; suasu & hortatu suo autores & uelut ἐργοδιῶκται essent instaurationis maturè perficiendæ. Cogitate enim ipsi quæso, quàm fuerit res impedita, difficilis & ardua templum & regnum, quæ iam annos 70. iacuerant, prostrata instaurando erigere, præsertim inter tot uicinas gentes, quæ urebantur gloria populi DEI & inuidebant illi felicitatem diuinitus per reges Persicos concessam, & omnino odio in Iudæos ardebant. Quemadmodum igitur cæteri Prophetæ non modo uocati fuerunt ad repurgandam doctrinam, & præcipuè ad illustrandam promissionem de Messia, sed etiam habuerunt sua πολιτεύματα, quæ suo consilio gubernarent, qua de re aliâs dicitur, cum uocationes Prophetarum & Apostolorum discernuntur: ita hi duo Prophetæ non modo ad docendum populum reducem missi sunt, sed ut etiam essent gubernatores & duces instaurationis templi & urbis, qui sua uoce populum, & incitarent & confirmarent, ut gnauiter operas suas facerent, & magno animo non modo initia molirentur, sed etiam extrema persequerentur, & absolutionem operis perficerent. Atq; hæc de occasione huius prophetiæ dixisse sufficiat. Nunc argumentum & summam concionum Haggæi paucis quoque complectar. Primum igitur noster Propheta grauiter ob-

terobiurgat partim torporem & ignauiam, partim πλεονεξίαν populi, qui magnificis ædibus priuatis extruendis ijsq; splendidi exornandis addicti erant neglecta instauratione templi & cultus diuini, & ostendit eos meritas suæ ingratitudinis pœnas persoluere summa frugum & annonæ inopia laborantes, eò quod Deum liberatorem uel contemnant uel non saltem quo debebant honore prosequantur, sed fraudent potius legitimo cultu, cui se totos colendo meritò addicere debebant. Deinde ad imbecilliores conuersus, ostendit non esse cur frangantur ulla difficultate in restitutione templi, quamuis undiq; cincti hostibus quotidianos sustineant impetus, terreantur etiam minacibus edictis, benè tamen de successu laboris sperandum esse, quod Dominus ipse operi incepto colophonem additurus & hunc nidum sui agminis inter multiplicium turbarum procellas sua præsentia protecturus & defensurus sit. Affirmat etiam Deum ampliss. mis præmijs ornaturum esse, cum eos qui huius templi restitutionem adiuuerint, tum, qui omni tempore pio studio iuuant & tuentur ministerium Euangelij & scholas cum necessaria facultatũ collatione & beneficentia erga pios Doctores, tum cæteris officijs, quemadmodum filius Dei testatur inquiens, quicunq; dederit alicui poculum aquæ frigidæ tantum nomine discipuli, non perditurum esse mercedem suam. Et hæc quidem in priore capite tractantur. Porrò cum non parum langueſceret Iudæorum industria, & frangeretur conatus dolore orto ex conſpectu templi noui minimè accedentis ad ueteris excellentiam & dignita-

tem, quod quidem ad magnificum ſplendorem ædificij & copiam auri, argenti atq; gemmarum attinebat, populo ſcilicet ad extremam paupertatem redacto & neceſſarijs ſumptibus deſtituto, ideo Prophetæ in ſecundo capite eos exuſcitat ſtimulo ampliſſimæ promiſſionis de aduentu Meßiæ, quem affirmat nouo templo ſuæ perſonæ præſentia, beneficijs & miraculis longè auguſtiorem honorem, dignitatem & gloriam excellentiorem conciliaturum eſſe, quam quibus uetus fuerit ornatum. Nam ut cætera precioſiſſima κειμήλια prioris templi breuitatis cauſa iam prætermittam, quamuis ingens decus & ornamentum illi addiderint multi illuſtres & inſignes Doctores autoritate & dignitate præſtantes: tamen & perſona & beneficijs atq; miraculis docet Meßiam uenturum omnibus longißimè antecellere, quæ ſententia quia uelut gemma inſignis in hoc Propheta eminet, ideo explicatione digniſſima eſt. Nam de perſona ita concionatur. Adhuc unum modicum hoc & ego commouebo cœlos, hoc eſt, faciam opus præter & contra uniuerſæ naturæ uim & ordinem, quia Filius Dei deſcendet de cœlo, & aſſumet naturam humanam: Et mouebo terram, hoc eſt, natura humana copulabitur diuinæ unione perſonali & indiſſolubili. Hæc unio duarum naturarum planè miranda & inexplicabilis perſonam Meßiæ in ampliſſimo dignitatis gradu collocat. Deinde & beneficiorum magnitudine Meßiam omnibus licet præſtantißimis Ducibus & Prophetis populi Dei anteponit, dum eum deſiderium omnium gentium uocat, quod ſolus ſalutem æternam, non modo Iudæis, ſed etiam gentibus

tibus sit allaturus, iuxta promissionem Abrahæ factam: in semine tuo benedicentur omnes gentes. Porrò complectitur Propheta uoce commotionis cœlorum & terræ, & admirandæ gloriæ noui templi illustria & insignia quoq; miracula, quæ Messia exhibito in cœlo & terra passim edita sunt, & omnium Prophetarum mirandis factis, in ueteri templo editis, ingenti gloria præfulgent. Nam & conceptionem illius in aluo uirginis Angelus de cœlo missus prænunciat, & natum Dominum magna agmina angelorum læta uoce prædicant, & noua ac illustris stella ipso meridie contra naturæ ordinem mirando modo apparens locum nati Messiæ Magis præeundo clarè demonstrat. In baptismo illius non modo mirando testimonio sese patefacit diuinitas, sed etiam ipse dominus & seruator ingente gloria afficitur, dum ipso in Iordane stante, cœlo aperto, æternus Pater dulcissimam hanc uocem de ipso pronunciat: hic est Filius meus dilectus, quo delector, hunc audite, Spiritus sanctus columbæ specie descendens, eundem Dominum plenitudine sui ungendo regno & sacerdotio præclarè præficit. Hoc Domino patiente Sol medio die obscuratur & inuoluitur totus terrarum orbis tenebris contra totius naturæ uim & ordinem. Terra quoq; contremiscente quasi Dominum suum pendentem ferre nequeat, aperiuntur sanctorum monumenta, & franguntur saxa caucasi rupibus duriora. Hoc Domino resurgente Angelus cœlitus demissus lapidem de monumento reuoluit, & terra ingenti tremore concussa prodeunt ex monumentis uiui magno numero sancti, longè antè uita

defuncti. Hunc Dominum aſcendentem nubes in cœlum recipit, á quò quinquaginta poſt dies edito horrendo cœli fragore & magno impetu perturbantibus domum Apoſtolorum uentis, uiſibili ſpecie effunditur in Apoſtolos Spiritus ſanctus, quo duce ipſi munus Apoſtolicum aggreſſi, commouent & conturbant prædicatione Euangelij uniuerſum terrarum orbem, ut in actis ſcriptum eſt. Hæc nimirum eſt illa eximia & excellens gloria, qua præſtiturum prædicit Propheta ueteri templo nouum, perſonæ ſcilicet, beneficiorum & miraculorum Meſſiæ, quæ in hoc templo edita ſunt, eminens, dignitas & amplitudo. Obſeruanda eſt autem hoc loco illuſtris Iudæorum pertinacium refutatio, dum Propheta Meſſiam ſecundi templi præconem & doctorem inducit, quod paucis annis poſt miniſterium Euangelij in eo incoaturus ſit, & editurus ingentia miracula ſtante adhuc Repub. Iudaica, iuxta Danielis prædictionem. Manifeſtum eſt autem non modò templum, ſed etiam totum regnum Iudaicum ante annos circiter mille, quingentos funditus deleta eſſe, nec inſtaurando ab interitu umdicari potuiſſe, etiamſi aliquoties inſtauratio magna ui & conatu tentata eſt, ut ex hiſtoria Eccleſiaſtica notum eſt. Illi ergo cineres & ſolitudo illa euidens dicunt teſtimonium prædictionem noſtri Prophetæ nullo modò irritam, ſed euentu ipſo comprobatam eſſe miſſo & exhibito redemptore olim promiſſo, Qua de re ut plura nunc dicantur, ut neq; neceſſe eſt, ita neq; temporis anguſtia permittit. Quæ autem ἐν παροδῷ, ut dicitur, á me commemorata

colende,

ſunt, ea ſpectabilis D. Decane Promotor *reuerenter colende, uestræ cenſuræ ſubijcio, á* V. *ſpectabili & excellente dignitate reuerenter petens, ut minus rectè dicta corrigere non dedignetur.*

His ſerie ſua recitatis: Decanus Collegij Theologici (cuius munus hoc erat) orationem argumento congruente ijs actionibus & rebus, quæ ſuſceptæ erant & gerebantur, conſuetudine antiqua, habuit, & ſententiam Collegij Theologici declarando, ſolenni in renunciatione productos ad petitum gradum dignitatis promouit.

ORATIO PROMOTORIS.

CVM ita res tulerit, ut mihi uerba ex hoc loco facienda sint, & Reuerendi pietateq; & dignitate præstantis Viri, Senioris in collegio Theologico, auditæ modo petitioni morem (quemadmodum æquum est) gerenti, & ijs, quæ commemorata sunt, aliquid meæ orationis adiungenti: Etsi bona in spe sum, Magnifice Vir Rector Academiæ nostræ, uosq; cæteri præstantes uiri uirtute, sapientia, honoribus, doctrina, humanitate (qui uestra præsentia conuentum hunc celebrare & ornare uoluistis, una cum studiosæ Iuuentutis officiosa frequentia) Etsi, inquam, confido me ab omnib. benigne & libenter auditum iri, id ipsum tamen etiam atq; etiam cum reuerentia, qua debeo, & quo studio par est, peto ab uniuersis, simul consuetudine inueterata, simul considerans quam ego in hoc concionandi genere inexcercitatus sim, & nequaquam idoneus, ad eius muneris (quod necessitate mihi imponitur) functionem, Quod si perferre me non posse caussatus fuissem, non tam imbecillitatis excusatio acciperetur, quam uoluntatis, non præstando officium, peruersitas reprehenderetur. Minime autem dubito, quin uestra facilitas atq; mansuetudo, haud grauate mihi hoc tributura sit, quod iam innumeris alijs sæpissime contigit. Quia autem de ijs aliquid est dicen-

dicendum, quibus ad docendum ueritatem celeſtem, & explicandum ſcripta ſacrarum literarum (quæ profeſsio in publicis ſcholis facultas Theologiæ uocatur) quaſi ianua aperiri iam debet, decreto eo titulo, quo in huius tantæ facultatis conceſsione nouitij ornari ſolent: Rectiſsime me facturum putaui, ſi ueterum in Eccleſia Ieſu Chriſti eruditione & ſanctitate excellentium, ſalutares admonitiones & grauiſsimas ſententias repetendo exponerem: Et, de ordine atq; ratione uera (Græci εὐταξίαν appellant) in tractatu religioſarum diſputationum ſimul & actionum ſeruandis: Et quod neq; hominis cuiuslibet ſint, neq; cuiuis tempori conueniant, de Deo rebuſq; diuinis quæſtiones & argumentationes. Libet autem diſſerendi iſta initium ducere ab ea interrogatione, & reſponſione, quam doctiſsimus Theologus, & hoc eximio nomine à Græcis appellatus, Gregorius Naſsianſenus uſurpauit: Quid primum, Quid maximum, quid religioſis mentibus aptiſsimum, Quid his etiam temporibus inprimis expetendum ſit? Pax eſt hæc nimirum ac tranquillitas. Contra uero, Quid cum turpiſsimum tum deterrimum? Nonne turbulentæ diſſenſiones? At enim quo pacto illa labefactatur potiſsimum atq; conuellitur, & hæ introducuntur atq; creſcunt? Sunt enim certæ malorum cauſſæ cognoſcendæ ab ijs, qui tolli ipſa remoueriq; cupiunt. Vt morborum, ſi ægrotos ſanari uelimus, & uitiorum, ſi quaſi fluxiones horum obturari aut prorſus extingui ſtudeamus. Non enim poteſt de fine euentuq; certi aliquid conſtitui, minus

diligente de principio ac cauſſa, ſuſcepta conſideratione. Atq; afferentur iam fortaſſe á me quædam quæ duriora & auditu minus iucunda uidebuntur. Et ſunt enim, ſed nihilo minus uera, de quo mihi, qui attendere ea quæ dicentur, uoluerint, aſſenſuros eſſe ſpero uniuerſos. Turbarum cauſſas dant, & diſtractionum pernicioſarum autores ſunt, naturis quidam & ingenijs præditi uehementibus & elatis. Non ſimplice quadam acrimonia illi quidem ſolertes, neque alacritate moderata exultantes (Nam feruor quoq; flagrantis animi ad religioſæ pietatis, & uirtutis omnis perfectionem requiritur) Sed in illis magnitudo iſta, atq; incitatio animorum, & inſolens eſt, & in opinione ſcientiæ imperita, & ideo quoq; audax. Inſcitiæ enim ſoboles eſt audacia. Humiles & paruæ naturæ in neutram partem magna moliri conſueuere, uiribus enim deficiuntur, ſed ingenia ſublimiora & maiores animi, ſi bona inſtitutio his contingat, et ueritatis iſtud genus pareat præceptis, & his quaſi frenis ſeſe regi ſinat, ad pietatis & uirtutis laudem atq; decus plurimum in eis momenti reperitur. Sin deficiantur eruditione ſolidæ doctrinæ, & rectorum ſtudiorum cultura, & bonæ mentis quaſi ductu, tantundem in eis ponderis eſt ad improbitatis profanæ turpitudinem. Nam & equum generoſum, quem uictorem in certamine ſiue belli ſiue ludorum, fore ſperatur, ferocem quoq; eſſe conuenit. Sed quàm uis ille ſtrenuus, ſi intractatus ſit, ſi effrenatus, ſi indomitus & nulla excercitatione ad manſuetudinem deductus, neq; utilis, & ſæpè etiam numero damni & mali autor futurus eſt.

Confluit

Confluit autem in talibus fere tanquam in una ſentina, petulans licentia, & confidentia temeraria, & malitioſa quoq; calliditas. Atq; iſta colluuies plærumq; unius corporis membra diſtrahit, fratrum concordiam diuellit, communitates perturbat, uulgus inſanire facit, gentibus arma induit, Reges inter ſe committit, ſacerdotes á populo, populum á ſacerdotibus alienat, & in hoc ipſo mutuarum inimicitiarum odia excitat: Inter parentes & liberos, inter coniuges, amoris naturalem affectionem retundit. Nullum ab hac peſte beneuolentiæ nomen tutum eſt. Inter ſeruos & dominos, Magiſtros & diſcipulos, ſenes & iuuenes, diſcordias illa inducit. Hæc uerecundiæ pudoriſq; abiecta lege, alteram aſſumit contumaciæ atq; arrogantiæ. De quibus deploratur perpetua Eccleſiæ querela (ſemper enim huic tentationes iſtæ ab initio moleſtæ & graues fuere.) Et nos eæ difficultates urgent, ut ijs, qui ſui ſtatus præcipuam eſſe miſeriam putauerunt, æqualem querimoniam iure optimo habere poſsimus. Diſtrahimur enim iam paſsim, & ſeditiones inteſtinæ planeq; domeſticæ atq; familiares ſeceſsiones, diſsipant lacerando Eccleſiæ Chriſti in his regionibus congregationes, In quibus, Dei æterni benignitate, & doctrinæ ueritas, & cultus ſincerus excercetur, depulſis errorum tenebris, & ſuperſtitionis uanitate excluſa, autore ad hoc tantum bonum diuinitus excitato, Reuerendæ & piæ memoriæ Doctore Martino Luthero, á quo & doctrinam in Eccleſia Chriſti, demonſtrata falſitate, expurgatam, & abuſus multiplices emendatos eſſe, & iter indicatum ad integritatem diſciplinæ

Chriſtia-

Christianæ (quicquid aliqui adhuc uociferentur reclamando) constat, & nos gratis animis meminisse debemus. Quam celeriter autem aliqui consensionem salutarem labefactare ausi fuerunt? Et quanta confusio de affectato á pluribus principatu extitit? Quæ uerò acerbitas cognita est eorum, qui tunc á nobis discesserunt? ut ipsos ex nobis nunquam fuisse intelligi possit. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum, ut est in Psalmo. Et tanquam externis hostibus iam profligatis, nihil periculi restet, ciues sibi uiolentas manus inferunt. Id quod tanto peius iusti belli certamine, quanto hoc ipsum pace deterius est. Et tantus furor est, ut ne sentiant quidem dolorem uulnerum, qui suo illa corpori infligunt, ac lætentur quoq; tam perniciosis conatibus, & hos studio quietis ac pacis præferentes, pietatis nomine commendent. Iidem ex communibus calamitatibus etiam lucri aliquid non dubitant quærere, & suam desertionem calumniarum commentis uelando tegunt. Quid? quod persuasum uidentur habere, maledicendo ijs, quos reliquerunt, obsequium se præstare Deo. Itaq; non iam sermo Christi gladius ille anceps diuidit manifesto fideles ab infidelibus, & pios ab impijs, Sed unum cœtum fidelem atq; pium, & ædificium supra idem fundamentum extructum, diuellit atq; conuellit uel peruersitas animi atq; uoluntatis, uel prauitas iudicij, uel etiam ambitiosæ contentionis improbitas, uel sane (dicatur enim hoc quoq;) Zelus quidam expers scientiæ. Non iam diuidimur in unum Paulum, aut Cepham, aut Apollo, aut hunc plantatorem illum rigatorem, Sed multiplex Paulus, & Cephas,

phas & Apollos inuaſit unum, ſolum, indiuiduum nomen Chriſti, cuius ſanctitatem communem ille eſſe uoluit Eccleſiæ ſuæ. Quin propemodum etiam multiplicem Chriſtum (id quod dictu horribile eſt) introduci animaduertitur. Non cohercentur enim profanæ uocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, ut ait Apoſtolus, neq; reprimuntur loquacitatis infinitæ certamina, quibus & ocium impenditur, neque negotia obſtant. Hunc uaſtatorem Eccleſiæ ignem non accendit is, qui optat apud Euangeliſtam Lucam, ut ſuus ignis ardeat. Neq; eſt iſta ſeparatio, ad quam ſe immittendam idem ueniſſe dicit. Ardor iſte eſt & hæc uehementia, cuius ſupra fecimus mentionem, imperitæ concitationis, & ſibi nimium tribuentis confidentiæ & effrenati impetus, eorum qui non auſcultant ſapienti Regi, cuius inter alia hoc eſſe præceptum ſcimus: Noli eſſe iuſtus multum, neq; plus ſapias quam neceſſe eſt. Omnes diſputationes lubricæ ſunt atq; mobiles. Quod unicuiq; orationi altera reperiatur contraria, & contradicendi ſtudio irritetur cupiditas altercandi. De rebus autem diuinis eo conuenit ſermonem haberi attentius atq; cautius ac timidius, quo ſunt illæ grandiores ſublimioresq;, & ardentius ac maiore cum periculo diſſeri ſolent. Omnino flagrantis animi impetus, quo eſt quaſi ſagacior, eo fœdiores ſtrages dare ſolet, ſi extra modum honeſti & recti prodeat oſtentando ſapientiam aut uirtutem. Vtiliter ergo præcipitur: Ne quis ſapiens eſſe uelit ultra quam opus eſt, Neu ipſa doctrina doctior, Neu religione religioſior, & luce, ſecundum prouerbium, illuſtrior,

aut

aut Regula directior, Id ita continget, Si non ignoretur neq; negligatur decorum, & laudetur ipsius Naturæ Lex, & obtemperetur rationi, ut in ueritate ductum illius sequentes, & rerum ordinem, & opportunitatem temporis, & omnibus in actionibus modestiam conseruemus. Quæ omnia in ea sunt, quam supra á Græcis εὐταξίαν appellari diximus. In celum sursum oculos aliquis tollat, & deorsum in terram demittat, omnia præclarissima ratione composita, & pulcerrimo ordine dispositæ esse perspiciet. His celestia atq; terrena continentur. Ratio & ordo est tam in ijs, quæ mente & cogitatione sola comprehenduntur, quam ijs, quæ percipiuntur sensibus. Est in Angelis. Est in siderum motu, magnitudine, habitu, respectu erga se, & splendore. Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, alia claritas stellarum, Stella enim differt á stella in claritate, inquit Apostolus, Ordo est in anno diuersorum temporum succedentium & concedentium sibi. Ordo diei & noctis. Ordo Elementorum, ex quibus corpora coagmentantur. Ordine celestes orbes conuertuntur, diffunditur Aër, spirant uenti, depluit aqua implicata nubibus. Atq; ita ordine permanente & constante ratione, Rerum ista uniuersitas uere Mundus est, & species illius eximia. Quid designat autem perturbatio & confusio? Supra tonitrua, infra terræ motus, In mari tempestates, in ciuitatibus tumultus & bella, in familijs rixas atq; iurgia, In corporibus morbos & ægrotationes, In animis uitia & peccata. Omnia ista non Rationis neq; ordinis indicia exemplaq; & nomina sunt, neq; placidæ &

quietæ

quietæ agitationis, sed confusæ, turbulentæ, inimicæ impulsionis. Ordo & ratio deuincit atq; connectit, perturbatio & confusio dissoluit atq; diuellit. Ratione & ordine procreatio, educatio, collocatio animantium constituta est. Neq; Delphinum, ut dici solet, arantem, neq; bouem natando obuersari uidemus. Quemadmodum neq; solem noctu crescentem & decrescentem, neq; Lunam interdiu coruscantem. Montes excelsi ceruis, petra refugium Erinaceis. Fecit Lunam in tempora, Sol cognouit occasum suum, & cætera, quorum illo Psalmo ordo & dispositio recensetur. Atq;, ut semel dicam omnia: Ratio & ordo fundamenta sunt & stabilitas uniuersorum. His homines à cæteris animantibus distinguuntur. Hinc origo ciuitatum, Hinc Leges & Iura extitere. Hinc honestorum actionum præmia & pœnæ peccatorum. Hinc artificia orta, iunctæ legitimæ nuptiæ, & erga sobolem naturali amoris affectione, facta est uita mansuetior. Verum ista tam uerbosa oratio quonam tendit? Nempe eo, ut in peculiari ac proprio cœtu Dei æterni, & singulari atq; eximio opere ipsius, (Quæ Ecclesia, & quod huius ministerium est) Inprimis Ratio & ordo obseruetur, & obtemperetur Apostoli salutari præcepto: Omnia honeste & secundum ordinem fiant in uobis. Sic enim grex à pastore discernetur, & constabit, qui præesse & gubernare, qui subijci ac parere debeant. In corporibus nostris caput est, sunt oculi, nares, aures, manus, pedes, membra cætera, diuersæ illæ quidem partes atq; distinctæ tam æstimatione quam usu, sed ad totius salutem commoditatemq;

congru-

congruentes & aptæ. Non ambulat oculus, sed præ-
lucet. Non aspicit pes, sed progreditur. Non percipit
uoces lingua, hoc enim aurium est, neq; loquuntur Au-
res, sed Lingua. Et narium est odoratus, & guttur
escas gustu dijudicat, inquit ille in libro Iob. At man-
bus ad dandum accipiendumq; instruimur. Omnium
autem Regina & dux Mens est, unde sentiendi facul-
tas atq; uis existit, & quo reuertitur. Similiter in
communi corpore Ecclesiæ, cuius caput est Christus
(omnes enim corpus unum sumus in Christo, & singu-
li Christi inter se connexa membra) Aliorum est prin
cipatus quidam præsidendo & docendo, aliorum sub-
iectio auscultando & discendo. Quorum dif-
ferentium tam usu quam dignitate cum non sit eadem
efficacitas, unum tamen sunt ambo, in uno Christo, ab
huius concinnati atque compositi spiritu. Iam in ijs,
quos regi duciq; oportet, quanta discrimina sunt? in-
stitutionis, exercitationis, ætatis. Quanta in ijs, qui
regere & ducere debent? Quosdam enim fecit Deus
in Ecclesia, primo Apostolos, secundo Prophetas, ter-
tio Pastores & doctores. Atq; est Spiritus omnino
unus, sed non sunt æqualia dona Gratiæ. Quæ, ut
scimus, ab eodem Apostolo luculente enumerantur.
Hanc igitur rationem & istum ordinem nos quoq; ue-
recunde tueri decet: Vt sit aliquis tanquam auris, ali-
quis tanquam lingua, aliquis tanquam manus aut pes,
aut quiduis aliud. Hic doceat, ille discat, fiatq; etiam
istud ipsum ratione & ordine. Similiter & loco offi-
cioq; munera administrationis differant. Ne uelint
cuncti lingua esse, nec calamus quidem uelox ad scri-
bendum.

endum. Id quod his quoq; temporibus maxime est in promtu & usitatissimum. Ne Prophetæ quidem, aut eorum nominibus temere gloriantes. Multo minus Apostoli, generalem quandam autoritatem uendicantes, & nihil non potestatis sibi sumentes apud & erga omnes, corripiendo, redarguendo, instando opportune importune, dureq; increpando. Non etiam audent statim esse diuinorum oraculorum interpretes. Magna atq; ardua res est, de Deo æterno loqui atque differere. Difficilis etiam admodum, suam quasi domum puram mundamq; exhibere & seruare, mansionem in hac facturo Deo. Nam in maleuolam animam non introibit spiritus sapientiæ. Et iubemur semen iustitiæ facere ad iustitiam, & uindemiare fructum uitæ, & illustremur luce ueræ cognitionis, non repleamur quasi uento opinionis á nobis conceptæ, cuius spiritus inflando animos peruertit. Ne quis se statim pastorem faciat, quem adhuc ouiculam esse conuenit. Non capiat aliquis eminere tanquam caput, qui propemodum pedis instar est. Non appetat locum editiorem quo conspiciatur præ alijs, qui nondum in inferiore satis firmam stationem habet, suamq; sapientiam ne efferat præmature, metuens scilicet ne cum ipso sepeliatur. Vetus est hoc: Ducem imperitum obijcere hostibus ad mactandum milites. Cur affectas Ducis dignitatem, qui nondum militare didicisti? Remigem primum esse, mox fieri proretam, & ita deinceps ad gubernationis munus perueniri conuenit. Si est in aliquo perfecta ætas uirilis Christiana, & satis exercitati sunt interiores sensus, & fulget lumen cognitionis at-

que ſcientiæ: Nequaquam hic ſileat. Tunc enim certe eſt loqui melius quam tacere. Loquatur igitur iſte Dei ſapientiam apud perfectos, ſuo ille quidem loco, & quando opportunum fuerit, ubi uocatio iuſſerit, quoties functio muneris poſtulauerit. Non procurrat audacter, Non ingerat ſe temere, non induat ſuo arbitrio perſonam maiorem quam par eſt, & ſuſtinere ipſe poteſt. Ne faciat ſeſe aſſentando ſibi Heliam, aut neſcio quem alium Prophetam atq; diuinum hominem. Periculoſa eſt talis exultatio, & perniciem affert præſentem. Queritur de ſuorum temporum miſeria Naßianſenus: plurimos, qui gloriolæ forte eſſent aliquid adepti, uel ne id quidem interdum, ſi fortuito duo aut tria uerba ſcripturæ ſacræ ediſcere potuiſſent, atq; ea adeo conciſe & parum intellecta, ita oſtentare uno die natam ſapientiam, neq; dubitare tales aliquando mouere uel aduerſus Moſen, ſicut Dathan & Abiron ſeditionem. Grauis eſt iſta querela, in qua eloquens ille uir copioſus admodum eſt, & aliquanto aſperior, quo indignius tulit tumultuantem improbitatem curioſitatis ſimul & ambitionis in Eccleſia, paulo ante acquieſcente, poſt aduerſariorum uiolentos impetus & perſecutiones cruentas. Noſtra quoq; ætate paſſim de eadem calamitate conqueri iure poſſunt fideles & amantes pacis (eius quam promiſſam diſcipulis ſuis ipſe Chriſtus dat, non iſte Mundus) Eccleſiæ ſanctæ miniſtri atq; Paſtores. Quam ſæuæ enim quaſi procellæ, & tempeſtates quædam turbulentæ audaciæ hanc concuſſerunt, poſtquam Reuerendæ & piæ memoriæ, ſummus Vir, Doctor Martinus Lutherus terras reliquit?

quit? Quantus ſubito contemtus exortus eſt apud diſcipulos eorum, quos præceptores habuerant? Quam inopinata diſceſsio ab ijs, à quibus educati, inſtituti, maximis beneficijs affecti fuerant. Atq; ut fabulæ Poëtarum abhorrentes ab omni ueritatis ſimilitudine fidem captant applicando res illas ad efficientiam numinis diuini: Sic multi ſuis commentis, &, ut leuiſsime dicam, ineptijs religionis nomen & pietatis ſpeciem prætendunt, & ita audientiam ſibi ad uulgus parant: Quod & nouitatis ſemper appetens eſt, & procliue ad omnium mutationum momenta. Irrepſit autem caterua iſta in animos etiam potentum, & inuenit præſidia munitorum locorum, & ita audacius atque tutius cum obtrectare melioribus, tum ſuas partes confirmare potuit. Neminem libet nominare, & nimis ſunt noti iſtorum tantorum malorum autores, quibus malis conflictatur Eccleſia Chriſti, & iam exhorrentur aduerſariorum pene ludibrio. Quæ enim ſapientiæ reconditæ indices mirifica ſcripta edantur, quanta leuitate, quæcunq; non in mentem ſed buccam uenerunt, effutiantur, quam ridiculi & nugatorij libelli euolare non ceſſent, uidemus. Quid de machinationibus occultis, quid de manifeſtis aggreſsionibus dicam? Hoc ſcilicet agitur, ut turbulentorum atq; ſeditioſorum patroni defenſoresq; potentes aliqui denuo inueniantur. Tranquillitatis & pacis cupidi, ut renouentur, & autoritate ualeant geſtientes ſana exulcerare, & exulcerata unguibus lacerare, cum præcandatur ſcelerato diſsidio ardor aſſerendæ ueritatis, & huius propugnatio manifeſtæ illius oppugnatio-

ni. In quo quidem, si non Dei æterni timor moueret aliquorum animos: Miseræ patriæ respectu tangi illos oportebat, quicunq; sunt qui istam improbitatem & petulantiam adiuuant, uel non potius totis illi uiribus aduersantur: Eorum, qui furentibus animis, odio, æmulatione, inuidia, cupiditate tumultuandi, non desinunt præclare stantia conuellere, & labefactare bene constituta, & rixando altercandoq; nouos inanes motus excitare: Reprehendere quælibet audacissime, insectari quosuis impudenter: obtrectando innocentibus & probis summa cum licentia, deniq; calumnijs infamiam aspergendo & contumelijs lædendi nullis rebus personisq; parcere. Qui uero sunt isti inquiet aliquis? Neminem me uelle nominatim indicare paulo ante ostendi, quod istorum malorum autores esse uti essent. At enim, qui significantur, in eis hanc accusationem hærere, plurimi negant. Atq; aiunt, fidem haberi parti uni pronuntianti de aduersaria parte altera, æquum non esse. Aut si hoc á nobis postuletur, concedendum idem nos damnantibus. Reum fieri et conuinci, duo esse, inter quæ medium interiectum sit iudicium. Mutuas has esse criminationes, & pro sua utramq; partem ipsam opinione, ferre sententiam. Et qui plus forte possint, eos uim facere alteris, applaudentibus utrisq; Dei æterni cognitionem. Et quæ alia de talibus controuersijs sunt in promptu. Scio solere istiusmodi aliquos uociferari, aliquos mussitare. Complerosq; sibi assentando de consilijs actionibusq; publicis prijs prauos esse iudices. Quin etiam alijs pronuntiantibus, non raro sontes absolui, & condemnari

sonte

ſontes. Et eſſe tamen manereq; uerum, iuſtum, rectum oportet, quamuis peruerſitate hominum aliquid detorqueatur. Non poſtulo ut meis uerbis fides habeatur. Auertantur oculi ab inſimulationibus noſtris. Non quid nos conqueramur & afferamus in medium, ponderetur. Ipſa res ſpectetur, Quid inceptum, tentatum, conſultum, actum ſit, contemplando perſpiciatur. Cauſſæ etiam omnium, quæ geſta ſunt, & progreſſiones (ne quid de euentis dicam) conſiderentur. Et ita deinde iudicent præſentes, quemadmodum dici ſolet, & poſteri, non ſequentes affectiones animorum ſuorum, non adhibentes ad deliberationem cupiditates proprias, non inhiantes rumuſculis uulgaribus, denique non huc aut illuc inclinantes propenſionem uoluntatis ſuæ impulſæ, quaſi decuriando, peruicacia, obſtinatione, & ea, quam Græci uocant ἰδιογνωμοσύνην, leuitate gratificationis, ſpe commoditatis, fauore iniuſto, & ſimilibus, quibus corrumpi iudicia, peruertiq; animos hominum ſolere neminem fugit.

Hæc igitur iudicij integritas præſtetur & non præuertatur ſententiæ pronunciatio facti exploratione. Quæratur & comperiatur: Quinam ueritatis cœleſtis cauſſam ab initio defenderint. Quinam ſocietatem & coniunctionem de illa conſentientem tueri perſeuerarint. Quinam difficilibus temporibus neque impendentium periculorum metu, neq; præſentium malorum terrore perculſi conſtantiam grauitatemq; & ſuum locum deſeruerint. Quinam ueritatis & doctrinæ celeſtis hoſtibus opponere ſeſe nunquam deſtiterint. Qui perpetiendo tolerandoq; omnia, quæ

possent & deberent, paci quietiq; consuluerint. Qui
non miscuerint agninas & caninas carnes, secundum
prouerbium, atq; studiosissime cauerint, ne occasionem
aut caussam uiderentur dedisse detrimenti ullius, quod
accidere posset Ecclesiæ Iesu Christi in terris uspiam
locorum ac gentium: Et simplicitatem disertam doc-
trinæ seruando, uitauerint uerborum mirificas nu-
uitates, ad destruendum non ædificandum idoneas.
Qui eum etiam habuerint honorem, quem par est
& æquum, principatui & potestati terrenæ. Et è con-
trario exploretur: Quinam aliunde aduenerint, qui
sese in rerum maximarum tractationes & admi-
strationes, quocunq; proposito atque pacto, insinuau-
rint, nullo caritatis uinculo alligati: Et nacti oppor-
tunitatem ne occultare quidem insidias fraudemq; po-
tuerint: Alienatione autem apparente atq; uulgata
suo etiam cum damno non dubitarint, nos, à quibus
dissiderent, affligi studere. Qui tempestatis murmur
audito statim auolarint, sicut Chaoniæ, secundum Pe-
etam, aquila, ueniente columbæ, & alium tutiorem n
dum insederint. Quinam, ut eis à quibus discesserant
nocerent, ab hostibus manifestis adiumenta quæsie
rint. Qui nullam quietem, quarumuis & cum pieta
erga Deum, et cum honestate ad homines coniuncta
& in qua necessariæ quarundam quæstionum expli
cationes suscipi possent, conseruandam sibiq; sustine
dam putarint: Omnesq; occasiones aucupati sint
turbandum, & negotijs, rebus, temporibus consu
obtrectandum pijs, bonis, utilibus consilijs actio
busq;, & salutaribus progressionibus inceptorum la
dabilium

dabilium inferendum impedimenta, confictis etiam ridiculis nominibus & appellationibus nugatorijs, & probris scurrilibus illatis, ut ad uulgus nihil omnium istorum intelligens aliquorum fama quasi cœno obliueretur. Nihil dico de impura maledicentia & classicis seditionum? Nihil de superbo contemptu Magnorum & principum uirorum? Præter illos, quorum Deus æternus, pietate, religione, uirtute, sapientia, ad gubernationem fluctuantis nauigij Ecclesiastici, in ijs undis (de quibus nunc orationi locus non est) uti uoluit: eorum quoq;, quos certe idem Deus æternus Magistratus & Imperij honoribus & excellentia ornauit. Nihil de nefaria improbitate? quæ ab arrodendo Reuerendißima & illustrißima nomina mortuorum quoq; non abstinuerit, uiolare conata acerbitate sæuitiæ sepultos. Alia quoq; qui tentarint patrauerintq;, si placet, non inquiratur. Sufficiantq; ea quæ recensuimus, & iudicium fiat feraturq; sententia secundum hos aut illos, de factis, & non respiciantur personæ: ut iudicium iudicetur iustum, neq; perniciosa unicuiq; ipsi de altero sententia iniqua proferatur. In qua parte aut negligentia aut iniuria, aut præconceptis opinionibus, aut etiam maleuolentia peccantes, cum res neq; unius neq; parua, sed multorum atq; magna agatur, quam sententiam ab eo iudice, coram quo ad dicendam caussam de actionibus suis, sese cogentur sistere uniuersi, conueniat ipsos expectare, ab unoquoq; cogitari, quam à me dici malo. Sed desino, in his enim esse nolo uerbosior, neq; loco neq; tempore hoc idoneo, & hactenus nos uulnera propria attigisse in præsen-

tia ueniam mihi dari peto. Quam etiam consecuturum me á uestra benignitate humanitateq; confido. Accidit autem mihi quoq; id, quod fieri solere prouerbio dicitur, ut ibi sit manus ubi doleat. Atq; redeo illuc unde digressa est oratio. Non est cuiusuis hominis rerum diuinarum tractationem usurpare & sacrarum literarum profiteri doctrinam. Sed uel hunc eximium uirum & peculiari Dei uocatione electum oportet, uel iudicio gubernantium ea studia & penes quos munus istud est, probatum esse decet, & ordine atq; ratione ad istam tantam functionem processisse conuenit, ut quid, á quo, ubi, quando, quomodo dici, tradi, geri debeat constitutum ordinatumq; extet. Verum aliquis forte reclamet ex eorum numero, qui in hac parte fortiores uideri uolunt, & quærat: Nunquid á nobis, de Deo uerba fieri ab omnibus & ubiq; semper, improbetur, & imperetur ne de rebus diuinis silentium? De quo igitur & quibus loqui potius Christianum hominem par est. Aut quo pertinet affirmatio Dauidica? Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et quod beatus prædicatur is, cuius in lege Domini uoluntas, & qui in lege eius meditatur die ac nocte. Et alia plurima huius sententiæ. Non dicimus ullum nos tempus locumue non esse opportunum pijs Christianorum sermonibus. Immo hoc præcipimus: Vbiq; & semper hos habendos, & alios omnes cohibendos esse, scurriles præsertim obscenos, leues, futiles, maledicos, contumelioſos. Sed de difficilibus & singularibus capitibus sanctæ fidei, caute, considerate certis locis atq; temporibus, & ab hominibus delectis

uerbi

uerba fieri debere asserimus. Intelligi autem uolo ea capita, de quibus altercationes ortæ pariunt contentionum dissidia, unde secessiones atq; sectæ existunt. Vt olim Arrianorum, uerbi caussa, Eunomianorumq; & Apollinariorum, & omnibus ætatibus aliquorum excitatæ & uentilatæ quæstiones Theologicæ. Id quod plæriq;, & in ijs nos, cum maximis detrimentis optimæ caussæ, nunc quoq; accidere experimur. Adeo ut Christiano etiam sanctissimo nomine posthabito, multa alia nomina, tum in laude tum in probro, usurpentur. De quibus dolor quoq; & pudor plura me dicere non patitur, & est ista miseria nostra nimis nota, & fœditas quasi ulcerum, in conspectu omnium. Non igitur uetamus de Deo & rebus diuinis disseri, quæri, disputari etiam. Non iubemus ueritatem premi silentio, & tacendo obscurari. Loquatur immo clamet, qui debet & scit, sed uera ratione & debito ordine, suo loco. Non rixetur hic aut ille, pro eo atq; ira, odium, inuidia instigauerit, Non litiget, non obstrepat intempestiue, uel dubijs rebus, uel non necessarijs, uociferatione absurda atq; futili & nocente. Non declaretur ardor animi reprehendendo & confutando & euertendo ea, quæ si cauillationes & calumniæ absint, bene & præclare dicta, uel quæ certe, si adsit caritas commode interpretando, nihil habitura sint absurditatis. Neq; ego studium cognitionis sublimioris & perfectioris improbo, sed cauendum censeo, ne quis intempestiua elatione altius euolet, quam pro sibi natis pennis, facultate, inquam, conditione, uocatione. Sed progrediatur quisq;, quo potest & debet, incessu moderato,

derato, per eam uiam, quæ & disciplinæ legibus, & morum honestate quasi strata est, neq; uacillando huc & illuc declinet. Ne spernat despiciendo usitata atq; communia, & exquirat scrutando noua atq; singularia, quibus prolatis populari ipse aura longius proue-hatur. Prius sese aliquis nouisse ipsum laboret, quam uel rerum aliarum scientiam profiteatur, uel de cæteris hominibus iudicium faciat. Minime autem pronus sit quisquam, ad cauillandum, obtrectandum, in deteriorem aliquid partem rapiendum, nedum exquisitis calumnijs deprauandum, & inimica sententia condemnandum. Cur autem qui de altero pronunciat, non sese prius intuetur, & ueluti contemplatur in eo speculo, quod habere ipsum quoq; putat Comicus æquum fuisse, homines, qui perspicere possent cor sapientiæ. Quid enim si is forte quem tu lippitudinis nomine derides, te ipso uidet acutius? Quid si tu oculis captus es? Quid si in te uertiginis spiritus? Quid si ignorantia tua est earum rerum, quas alios minus intelligere arguis. Insectantur fictis quibusdam nostros aliqui nominibus, & eis infamiam aspergere conantur. Ipsi uideri uolunt soli fulcire ædificium Ecclesiæ, uel supra fundamentum etiam præ cæteris extruere fulgentia auro & gemmis conclauia, ordinis & rationis custodiam, ad seruitutis ignominiam & libertatis proditionem detorquent. Moderationem uocant ignauiam, non procedere, sed excurrendo præcipitare, laudant. Deniq; sunt ad omnia, quæ cum timore & tremore, secundum Apostolum, pie & religiose efficiuntur, in promtu illis hæc infamantia nomina.

mina. Neque quicquam ſuſcipitur aut geritur apud nos, quod cenſuræ iſtorum notas effugere poſsit. Cum iſte manipulus is ſit, qui ueluti aper de ſilua, exterminat uineam domini, & tanquam ferus ſingularis depaſcit eam. Sed id nobis impedimento eſſe non debet, quominus in bona conſcietia pergamus modis omnib. rationem & ordinem conſeruare, & dare operam, ne confuſio, & ea, quam Apoſtolus ἀκαταστασίαν uocat, admittatur, utq; coherceatur licentiæ exultatio. Hoc uniuerſitatum ſcholaſticarum proprium eſt opus. In quibus & profeſsiones doctrinæ ſunt diſtinctæ, & in ſingulis tituli honorum propoſiti, ad quos gradibus quibuſdam aſcendatur, ut conficiendo præfinitum curriculum, & complendo ſummam ſtudiorum, quid quique mereantur, plane poſsit deprehendi ac ſtatui. Derideant hoc licet illi (qui ſubito in tertium celum euolaturos ſe eſſe putant, ſi modo alas mouere cæperint) Sicut faciunt, cum non etiam nulli contumeliæ maculas his actionibus aſpergere conentur. Nos neq; ſcurrilibus dictis ipſorum, neq; impudentibus conuicijs impediri ſinemus curſum rectum & uerum ad religionem, pietatem, cultum Dei, & humanæ ſocietatis honeſtam & laudabilem conſuetudinem. Atq; nunc eorum, qui producti paulo ante, & mihi commendati fuere, non ſolum diligentiam ſtudij ſacrarum litterarum, ſed modeſtiam quoq; in hoc ipſo excercendo euidentem atq; compertam probari, & ipſos ideo beneuolentia & fauore omnium compræhendi æquum eſt. Ac nos quidem in collegio Theologico, de præcipuis capitibus doctrinæ celeſtis interrogando, perſpicue cognoui-

cognouimus, eos dignos esse, qui ad initia professionis nostræ admitterentur. Idq; tametsi affirmanti mihi fidem facile haberi non dubitem, planum tamen factum esse confido, auditis ijs, quæ paulo ante singuli recitauerunt. Quos singilatim collaudare non uolo. Communi autem prædicatione, uere perhibere possum, (Id quod ne ipsum quidem ulli ferè inexploratum est, & quo ueluti præconio ornari ipsi inprimis modo debent) Ad sacræ Theologiæ studium inde eos accessisse, unde oportuit. Id est post decursum spacium optimarum disciplinarum atq; artium: Eam autem egisse uitam, quæ & ipsis honestæ, & alijs gratæ probitatis laudem haberet. Spectata est pietas eorum erga Deum, reuerentia erga superiores, humanitas erga inferiores, erga pares comitas, sedulitas officiosa erga cunctos: Tũ uero pacificæ coniunctionis animi inprimis cupidi. Id quod in omnib. communitatibus ad stabilem diuturnitatem plurimũ habet momenti. Quæ cum ita sint, id deinceps, quod petitum initio, & nunc reliquum est, breuiter exequar. Quod igitur Deus æternus Pater Domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI, largiendo sanctum Spiritum, feliciter euenire uelit, & cuadere ad laudem & gloriam sanctissimi nominis sui, & Ecclesiæ in terris fructuosum usum:

Te Laurentium Rulichium Iuterbocensem.
Te Baltassarum Sartorium Osacensem.
Te Georgium Coberum VVerdensem.
Te Nicolaum Screningum Senftebergen.
Te Zachariam Schilterum Lipsicum.

Vos

Vos inquam omnes & singulos, bonarum artium Magistros, more maiorum & consuetudine huius Academiæ, Bacularios sacræ Theologiæ, ea autoritatis potestate (qua in hac muneris istius functione, præditus sum) facio, creo: Et de sententia Collegij Theologici factos, creatos renuntio. Vobisq; permitto, ut sacram Theologiam in publicis scholasticorum Vniuersitatum catedris, docere incipiatis, & in hac docenda omne ius, quod isto dignitatis loco constitutis debetur, tribuo atq; confirmo: In nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, ueri, unius, solius, æterni, sancti, iusti, immortalis, misericordis Dei: cuius est regnum, potentia, gloria, in sæcula sæculorum. Eidem clæmentißimo Deo, quas maximas possumus gratias agimus, quod infinita benignitate sua, contra omnem clam & palam aduersantem nobis uim, defendit & protegit congregationem nostram, & ad huiusmodi actiones ocium nobis impertit, & frequentia nostra hunc diem celebrari clæmenter concesßit. Et toto pectore precamur, ut deinceps quoq; apud nos ueritatem celestis doctrinæ & præconium Euangelij sonare uelit, pura & sincera integritate: Et nos umbra alarum suarum tegere, & omnem undiq; aggreßionem impreßionemq; hostilem propulsare, ut quietam & tranquillam uitam agamus, in omni pietate & castitate. Amen. Agimus & subiectißima mentione ingentes gratias, illustrißimo Principi, & clæmentißimo Domino patronoq; nostro, Principi Electori Augusto. Cuius clæmentißimo beneficio nostra Academia conseruatur tota, & in omnibus partibus augetur ornaturq; respectu, illius excelsitate

digno,

digno, & munifica liberalitate, his temporibus congruente: Deumq; æternum ardentibus uotis implora-mus, ut illustrißimam celsitudinem ipsius cum illustrissima domo uniuersa, misericorde manu sua perpetuo protegere, & benignitate immensa saluum incolumemq;, in gubernationis diuturnæ felicitate, conseruare uelit. Agimus item gratias ex animo, Magnifice uir Academiæ nostræ Rector, Magnificentiæ tuæ: Vestræq; (amplißimi, clarißimi, ornatißimi, doctißimi, humanißimi uiri, tam nostræ uniuersitatis quam externi atq; hospites) præstantiæ, dignitati, humanitati, cum præsentia uestra hunc conuentum celebriorem illustrioremq; reddere uoluistis, & collegij nostri omnia officia, quæ diligentia operæ nostræ poterunt præstari, uicißim offeruntur. A uobis autem, bonarum litterarum & artium studiosi adolescentes, rectè & ordine factum est, quod frequenter hoc die & loco conueniστis. Vosq; Collegio Theologico officium uestrum acceptum atq; gratum esse existimate, & ego debitas huic uestræ diligentiæ gratias ago, Deumq; æternum oro, ut ætatis uestræ cursum dirigat ad laudem sanctißimi nominis sui, & Ecclesiæ Christi Iesu incrementum, & Reipublicæ utilitatem, uestrumq; omnium salutem & prosperitatem.

Dixi.

Carmen
DE DIGNI-TATE STVDII THE-OLOGICI,

SCRIPTVM IN HO-NOREM REVERENDORVM virorum, pietate, eruditione, doctrina & humanitate præstantium, ob operam nauatam ad professionem huius studij admissorum.

Anno Christi

M. D. LXVII.

Carmen Heroicum

DE DIGNITATE STVDII THEOLOGICI.

TErribiles alij lituos, & triſtia regum
Bella canant, fortesq; viros, qui mille pericla
Pro patrijs ſubiêre focis, quos gloria nullo
Pulſa metu, impauidos ſublimibus éuehit alis.
Hic canat optatæ placidiſſima munera pacis,
Quo regere imperio, populos qua lege teneri
Conueniat, quæ cura duci ſit maxima, regnet
Vt pariter princepsq; bonus, fortisq; cruento
Bellator ſub Marte, ſuos tutetur in armis.
Naturæ uarios alij perdiſcere motus
Nitantur, cœliq; vias & ſydera dicant.
Incertis peragat cur Cynthia vultibus orbem,
Temporibus certis, roſeo cur Phœbus ab ortu
Currat ad occiduas conſtanti tramite metas.
Quid quatiat terras, qua vi commota tumeſcant
Æquora, & inſanos voluant ad ſydera fluctus.
Quid maris irati furias compeſcat, & vnde
Compoſiti ſileant tranquilla ſilentia Ponti.
Me vero noſtris ſtudia hæc celebrare camœnis
Fert animus quæ ſola docent cognoſcere, quæ ſit
Æterni natura Dei, quæ certa voluntas.

Qui

Quo cœlum, & mundi facies reuolubilis ortu
Cœperit. Hæc cunctis quæ celsior artibus vna
Euoluit densis oracula mersa tenebris.
Est doctrina mihi cantanda, ô dicere promtus
Carmina digna queã, certe est hæc carmine digna.
Hanc non Pegasides, non carminis autor Apollo
Principio exhibuit terris, aliquisúe deorum
Vana superstitio quondam quos finxit, & aris
Innumeris dignata fuit, non clarus ab arte
Aonia, non vlla ducis sapientia magni.
Sed pater omnipotens, sed fulgida patris imago
Æthereus consorsq3 patris, natiq3, uoluptas
Amborum, cœli superis è sedibus artem
Protulit hanc Deus, ille Deus, flammãtis Olympi
Fornice qui rutilo templum suspendit, & imam
Tellurem pelagusq3, vnum sinuauit in orbem.
Quo montes tangente fremunt, quo territa tellus
Concutiente tremit, quo sic mandante, quieuit
Instabilis fluctus inter maris optima tellus
Ingenti stabilita manu, per numina cuius
Conspicuum seruat pulcerrimus ordo decorem.
Hic Deus arcana cœli de sede, benignis
Aspiciens oculis hominum genus, edidit vltrò,
Doctrinamq3 dedit miseris mortalibus istam.
Ergo alij tectas naturæ inquirere partes
Desident, certis labentia motibus astra
Aspiciant, & magna sibi præconia quærant.
Non tamen hoc studium doctrinæ spernere sacræ
Sint ausi, nobisq3 oracula sancta relinquant.

Certe ego, ſollicitè ſi pectore cuncta ſagaci
Scrutatus fuerim, latus quæcunq; triformi
Mundus habet gremio, nō hæc tamē omnia ſancte
Contulerim huic arti, nec me ſi doctus Apollo
Inſignem rerum multarum fecerit arte,
Crediderim idcirco dici me poſſe beatum,
Ni fulgore meum lux hæc clariſſima pectus
Irradiet, dubioq; mihi veſtigia firmet.
Quippe omnes, vulgus quaſcūq; amplectitur artes,
Eximia quamuis ſemper, dum ſydera mundo
Lucida voluentur, merito ſint laude canendæ:
Non diuina tamen tibi pandere dogmata poſſunt,
Non monſtrant, qua lege velit regnator Olympi
Agnoſci, quem deferri ſibi poſcat honorem,
Aut quæ ſydereas nos ſemita ducat ad arces
Corporis exutos vinclis: Tantumq; caducæ
Præſidium vitæ præbent, paucisq; virorum
Illarum exiguam licuit cognoſcere partem.
Hæc vero cunctis veneranda ſcientia ſeclis,
Commoda non fluxæ venatur inania vitæ,
Non ea diuitijs, non illa fugacibus vmbris
Incumbit, tantis ſtudijs quæ plurima vulgus
Sæpe petit, tenebras ſed mentis ſola reſoluit,
Errorumq; fugat nebulas, oculosq; recludit
Luminibus puris, puraq; in luce videndum
Exhibet vna Deum, veluti cum nube laborat
Sol oculus mundi cæca, mox nubibus atris
Exiyt, & toto nitidiſſimus orbe refulget.
Sola docet, quanto nos complectatur amore

Ille parens, quem ſyderei tremit omnis Olympi
Turba, quibus clemens nos vndiq; & vndiq; cingat
Præſidijs, artemq; ob eam de puluere terræ
Factus homo eſt, vt ſumma Dei miracula diſcat,
Præſentemq; illum videat, compagine mira
Quiſic mortales formarit corporis artus,
Particulam & nobis diuinæ inſeuerit auræ.
Ergo tibi ſeu iura placent, legesq; ſalubres.
Siue poteſtates herbarum, vſumq; medendi
Scire iuuat, facilisq; dedit tibi Phœbus Apollo
Arte Machaonia pallentes tollere morbos.
Seu graue Martis opus, lacrimoſaq; bella gerenda
Sunt tibi, Pieridum ſeu proſperiora ſororum
Signa ſequi curæ eſt, valida ſeu munere diuûm
Sceptra manu tenuiſſe datum eſt, populosq; tueri
Subiectos, armisq; duces frænare ſuperbos:
Si non illa tuam diuina ſcientia mentem
Illuſtrat, claraq; tibi dat cernere luce
Maieſtatis opes, nil te vigilaſſe Camœnis
Proderit, aut tantis opibus fulſiſſe decorum.
Nam ſeu veliuolis aliquis vada ſalſa carinis
Tentet, & accedat vaga per commercia gentes
Longinquas, tumido iactetur ſæpe profundo,
Ditibus vt gemmis bibat, aut vt lectulus illi
Sternatur Tyriaq; rubens teſtudine, & auro.
Seu quem ſacra fames auri, laudisq; cupido
Blanda rapit, nec feſſa ſinit dare lumina ſomno:
Hæc doctrina tamen cunctorum extrema laborum
Meta ſit, hæc ſtatio tuto placidiſſima portu

Accipiat fessas naues, placideq; recondat.
Quod nisi cunctorum, quæ pectora cunq; uolutant,
Hæc ars principium est, si non conatus ad illam
Tendit, & inceptum si non hanc respicit omne,
Heu mihi, quot miseros sistunt incommoda circum
Terrigenas? nihil est tunc tristius vnquam,
Et soli ex cunctis sunt planta miserrima rebus,
Quotquot agunt fragiles morituri corporis artus.
Quippe tibi quid profuerit, si cuncta gubernes
Solus & ingenuas nullus te doctior artes
Cognorit, nec plura animo documenta capaci
Condiderit, fueris si gemmis diues, & ostro?
Si tamen interea summum agnouisse parentem
Nulla fuit tibi cura, nihil portabis ad Orcum
Nudus, & ingratis hæredibus omnia linques,
Cum semel, humanis precibus mansuescere surda,
Mors gelidã dextram iniecit, quin tristia pendet,
Ad Phlegethontis aquas ob noxia crimina uitæ
Supplicia, haud vllis vnquam cessantia seclis:
Te nisi cognitio diuini numinis alma
Sustentat, nisi firma tibi solatia dicit,
Spiritus excedens cum frigida membra relinquit.
Hæc igitur merito summa est sapientia, summa
Cognitio, qua terra nihil, nihil igneus æther
Maius habet, quæ sola DEI miracula pandit.
Felices animi, multum sudoris in illa
Qui ponunt, nullosq; die noctuq; labores
Effugiunt, hanc ut solam cognoscere possint.
Non hos ambitio, non impius ardor habendi

Fregit,

Fregit, & elato tumefacta ſuperbia vultu.
Diſcuſsêre vagas cœco de corde tenebras,
Et ſe diuinis vouerunt cultibus omnes.
Regia fulgentis ſic ſcanditur ardua cœli,
Sic poſt fata uenit magnũ & memorabile nomen.
Tuq; ô ſæpe mihi reuerenda ſcientia ſalue,
Pax animæ, quæ tela fugas inimica colubri
Tartarei, cordisq; ægri ſera vulnera ſanas.
Optima tu requies mentis ſua crimina faſſæ,
Tu medicina venis, tu nos abducis ab vmbris
Infernis, cœloq; locas, lætisq; piorum
Inſeris ordinibus, tu mortis lege ſolutis
Concilias nobis æternæ gaudia vitæ.
O me felicem, ſuprema vbi venerit hora,
Sola meam firment tua ſi ſolamina mentem.
Non mihi maluerim, quic quid felicibus aruis
Naſcitur, Eoi quà gurgitis vnda rubeſcit,
Extructum nec me Pario de marmore buſtum
Inuerit, aut Tyrio ſaturatæ murice veſtes:
Hanc artem certe naſcentis origine mundi
Primus Adam docuit, perfuſus flamine ſacro.
Tunc cum rideret facies pulcerrima mundi,
Nec dum ſæua mali labes inflicta quietas
Turbaret mentes, nec vindicis ira Tonantis,
Ob peccata viri, iuſtos conceperat ignes.
Tunc bene cernebat veſtigia lætus Adamus
Præſentis manifeſta DEI, ſiue ille rotatum
Miratus fuerat rapida vertigine cœlum,
Seu varias telluris opes aſpexerat, illic

Quælibet herba Deum rebus monſtrabat adeſſe.
Et doctrina quidem hæc ſeſe extendiſſet in omnes
Quadrifidi mundi partes, qua ſurgit ab vndis
Phœbus, & Heſperias qua ſeſe condit in vndas:
Si non (ah animus tanti meminiſſe doloris
Formidat, lacrimæq; genis labuntur obortæ)
Si non illa ferret diræ contagio labis,
Fraudibus ah Satanæ ſi non deceptus Adamus,
Fregiſſet ſuperi mandata tremenda parentis.
Nunc vero deſpecta iacet, vix vixq; remanſit
Notitiæ pars parua Dei, quæ clarior artes
Exuperat, quæ ſola poteſt ſapientia dici.
Quantulacunq; tamen nobis doctrina remanſit,
Æterni miranda Dei conſulta recludens,
Illa tamen ſeruata fuit, (ſit gratia Chriſto)
Perq; manus nobis eſt tradita, turbida quamuis
Regna furor Martis concuſſit, & vndiq; flammis,
Vndiq; luctifica fremuerunt cæde Tyranni.
Non oppreſſa premi potuit, per damna, per ignes,
Succreuit, cœloq; caput ſuper extulit alto.
Sint artes igitur pulcerrima cura doloris
Tabifici, mœſtosq; leuent, & vulnera mentis
Languentis recreent, plebisq; ducumq; medela:
Non tamen his cuſint ſtudijs componere ſeſe,
Commonſtrant quæ ſola viam, quæ ducat ad axu
Æthereos, quæ ſola queunt ea munera nobis
Reddere, quæ quondam ſtygij fraus abſtulit hoſtis.
His quondam freti, primæuo tempore patres,
Sydereas tetigêre domos, ſedesq; beatas

Elysij, cœtusq; pios, vbi sancta quietis
Maiestas animis patitur se lumine tangi.
Tantum laudis habet sola illa scientia, & artes
Infra se positas sic despicit altior omnes.
Ergo prius versis præposteræ legibus ibunt
Omnia, parsq; suum seruabit nulla tenorem.
Eurus ab occasu, Zephyrus spirabit ab ortu,
Et calidus Boreas, & sit gelidissimus Auster,
Quam tua, quæ fessis firmissima gaudia portas
Mentibus, ô doctrina Dei de sede remissa,
Nomina sub tenebris tacituma silentia condant.
Posteritas te longa canet, semperq; verendum
Nomen erit, laudesq; tuas non vlla tacebunt
Tempora, nec seris venientia secula seclis.
Ipse quidem donec iucundum lumen, & auras
Aspiciam, & tacito stimulabor pectora motu,
Te sermone meo, memori te corde sonabo.
Nec, quia condis opes nullas, nec quæris inanem
Spem laudis, tituliq; decus, te spernier æquum est.
Ille graues, quicunq; solent venisse, dolores
Sentiat, & semper nulli miserandus oberret,
Qui tantum fluxis audet se credere tuta
Mente bonis, tantumq; inhiat fallacibus vmbris,
Diuitias magnas rutilo vt sibi congerat auro,
Et longo teneat ditantes ordine sulcos.
At quem Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor, releuare cupis qui guttura fonte
Aonio, Phœbumq; sequi, doctasq; sorores:
Hos ne sperne, graui sublimia pectore spirans,

Qui ſacra diuini ſpargunt oracula verbi,
Verum illis concede loco, meritisq; celebra
Laudibus hos ſemper, ſic clarum nomen habebis,
Sic optata tuis ſpirabit puppibus aura.

At vobis, hodierna quibus lux præmia veſtro
Digna labore tulit, nullum moritura ſub æuum,
Inſignes pietate viri, doctisq; verendi
Aonidum, quorum placidiſſima pectora Phœbus
Excoluit, diuæq; domum legêre nouenæ,
Gratulor ex animo vobis hunc laudis honorem
Eximium, votisq; Deum precor, atq; precabor,
Vt vobis placidus ſanctiſſima cœpta ſecundet,
Pectoraq; illuſtret diuini flaminis aura,
Vt, benè cœpiſtis quò recto tendere curſu,
Perficiatis iter, merito vt celebrentur honore
Nomina ſancta Dei, tuq; ô Deus annue uotis
Talibus, & voces non auribus accipe ſurdis.
Annuit, en ſurgit melicri lumine Titan
Purior, & cœlum diſcuſſa nube ſerenat,
Et placidæ vobis gratantur euntibus auræ.

Tu vero, qui prima tenes loca, in ordine primus,
Culte mihi, ſemperq; loco mihi patris habende,
RVLICHI ſalue, & læto cape munera vultu,
Quæ tibi per duros veniunt quæſita labores,
Nam quanto fueris veneratus amore Camœnas,
Leucoree, rapidus quam præterlabitur Albis
Teſtis erit, teſtis Phylire, quam flumine pingui

Alluit,

Alluit, & ripis formosus Elister amœnis,
Vrbs Phylire, tales tibi quæ persoluit honores.
Tu mihi conanti doctas inquirere Musas,
Per loca senta situ commonstras sedulus acri
Mente viam, quæ verticibus me sistat in illis,
Bellerophontæi qua præpetis humor oberrat.
Pro quibus officijs me nulla redarguat ætas
Immemorem, citiusq3 suum conuersus Elister
Ad fontem deuoluet aquas, quam munera tanta,
Inuida de nostro tollant obliuia corde.
Diuinæ pergas scrutari dogmata linguæ:
Sic tibi contingent illustris nomina famæ.

Nec tu carminibus venerande tacebere nostris
SARTORI, cui sorte locum dat palma secundũ
Ingenuas quantum dederis sudoris in artes,
Simplicitas, mitesq3 docent sine crimine mores.
Sæpe dies memini studijs te impendere totos
Dulcibus, & vacuas somni traducere noctes.
Tu mihi Pegasidum fontem sacrosq3 recessus,
Tu puero bifidi montis iuga frondea primus
Monstrasti, teneriq3 rudes fidissime mores,
Ad placidos studijs formasti mollibus vsus.
Ergo quod Aonio licuit mihi pellere dulcem
Fonte sitim, pectusq3 sacras ornare per artes:
Me fateor debere tibi, semperq3 fatebor,
Dum memor ipse mei, dũ spiritus hos reget artus.

Tu quoq3 lætus ades COBERE, & sacra Thalia
Accipe quæ tribuat pulcræ tibi munera laudis.

Prouida te virtus, te flore nitentior omni
Extollit candor, verum, pietasq́; fideq́;
Regnat in egregia ſinceri pectoris aula.
Et nunc, impoſuit tibi quod Deus arbiter æui,
Fer patienter onus, multosq́; ad ſancta vireta
Elyſij, cœlumq́; voca, ſic morte ſolutus
Sedibus æthereis Phœbææ lampadis inſtar
Fulgebis, ceu luna nitet ſub nocte ſerena.

At cui quarta tulit nitidã ſors ordine palmã,
SCHREINICIVM, viden' vt veneranda
modeſtia cingat,
Ex oculis pietas, ex fronte relucet honeſtas,
Fortis & in pulcro reſidet conſtantia vultu.
Macte vir ingenio, vir relligione fideq́;
Præſtans, ſis animo firmo, cunctosq́; labores
Exupera, contraq́; tuos audacior hoſtes
Surge, tuis cæcoſtimulo qui laudibus obſtant,
Sic victor populi euades, ſortisq́; procellas,
Numine diuino tutus, ſuperabis acerba

Exin SCHILTERVM veræ ſuper æthera
Relligionis amor, ſimul incorrupta, ſeueræ (tollit
Iuſticiæ germana fides, non ille ſorores
Contentus coluiſſe nouem, nec cuncta volucri
Percurriſſe animo, quæ machina dædala mundi
Cumq́; volubilibus latè complexibus ambit:
His ſuperadiecit diuinæ dotibus altas
Cognitionis opes, totum & ſe tradidit illis.

Diuini

Diuini ſcrutans arcana volumina verbi,
Illius idcirco tunc fama ſepulta iacebit
Sub tenebris, quando naturæ fœdere rupto,
Mœnalis occiduo ſe tinget in æquore ſtella.

Hæc ſunt quæ vobis doctiſſima turba dicaui
Carmina, quæ creſcens nobis dictauit Apollo,
Illa quidem Cyrrha procul & Permeſſide lympha,
Quæ ſi parua nimis ſunt, vt ſunt, altera quondam
Scripta dabo, quæ digna virûm ſint auribus, iſta
Attamen interea non dura ſumite mente,
Muneris inſtar erit, ſi carmina noſtra placebunt.

Johannes Ixenſchmidt
Denſtatinus.